

Something old, something new, something borrowed, something blue

Identitetskonstruksjon på Island

Stina Mosling

Hovedoppgave ved Institutt for Sosialantropologi

UNIVERSITETET I OSLO

01.03.2007

Forord

En stor takk til min veileder, Odd Are Berkaak, for inspirerende og motiverende kommentarer.

En spesiell takk til Lára, Fanney, Ásdís, Bjarni, Line og Nils. Takk til alle vennene og informantene mine på Island.

Takk til Esther, Ali, Anne-Karin, Jørn, Jens, Guri, Anne og Sissel i kollokviegruppa.

Til sist vil jeg takke Dag og familien min for den gode støtten underveis.

Sammendrag:

I denne hovedoppgaven tar jeg for meg identitetskonstruksjon og bearbeiding av kulturelle impulser på Island i forhold til tre kulturelle prosesser: norrønifisering, amerikanisering og kosmopolitisme. Jeg bruker Bjørk Guðmundsdóttir som empirisk eksempel på kosmopolistisk selvpresentasjon og presentasjon av Island og jeg studerer ulike modeller for islandskhet (Geertz, 1973).

Hvordan forenes to tilsynelatende rake motsetninger som norrønifisering og amerikanisering i bildet av å være islandsk? Nye kulturelle impulser blir bearbeidet gjennom verdiparameterne unikhet, likhet og renhet som ble konstruert ved norrønifiseringen av Island.

Slik får man paradokser som at selve symbolet på amerikanisering, Coca Cola, redefineres til noe unikt islandsk. Det er verdens beste cola fordi den er tappet på det rene og unike islandske vannet.

Så lenge nye kulturelementer og kulturelle impulser kan plasseres i forhold til eksisterende verdiparametere så vil de ikke oppleves som et ubehag i kulturen. Da kan man ta noe nytt og noe gammelt, noe lånt og noe blått (for Island), vaske det på programmene 'unikhet', 'likhet' og 'renhet' og få noe ut et islandsk produkt. Slik kan et ekteskap mellom Island og USA produsere harmoniske barn.

INNHOOLD:

INNLEDNING.....	1
LIVET ER FØRST OG FREMST FISK	5
Island som etnografisk sted	6
FELTARBEIDET – EN BONDE KOMMER TIL BYEN	9
Språk.....	11
Sosiale miljøer	15
Arenaer	21
Teoretisk rammeverk og produksjon av data.....	23
Analytiske begreper.....	26
DET NORRØNIFISERTE ISLAND - SAGAØYA	29
Historisk bakgrunn	31
Den første bosettingen.....	33
Najonalromantikken og den islandske nasjonalismebevegelsen	36
Verdiparametere som ble skapt av norrønifiseringen.....	38
DET AMERIKANISERTE ISLAND	53
Opprettelsen av den amerikanske militærbasen i Keflavik.....	55
Amerikaniseringen - kulturell påvirkning.....	60
DET KOSMOPOLITISKE ISLAND	71
Kosmopolitismen som kulturell strømning	72
Språkfetisjisme	77
Den historiske utviklingen av den puristiske språkideologien	79
Språkdebatt - forhandling om verdier og mening.....	82
Magasinet 24-7- arena for språkdebatt.....	86
Natur og teknologi.....	98
Jeppamenn.....	98
Bilbyen Reykjavik.....	103
Islandshesten – en hellig ku?.....	104
Þingvellir – wisdom sits in places	106
Mellom to verdener eller det beste av to verdener ?.....	108
Björk og striden om Ellidaey.	113
Det finnes ikke dårlige klær, bare dårlig vær.....	115
Byen og bygda.....	117
Urban mentalitet	123
Forbrukerkultur	126
AVSLUTNING.....	129
LITERATURLISTE	133

Innledning

Det er den store Oscargallaen (Academy Award) i 2001. Årets begivenhet i Hollywood følges av flere titalls millioner tv-seere over hele verden. Det knytter seg stor spenning til hvem som vinner, takketalene, underholdningen og ikke minst kjolene. En kvinnelig musiker er nominert for beste sang. I kofferten har hun gullpalmen fra Cannes som hun vant for sin hovedrolle i filmen *Dancer in the Dark*. I tillegg har hun to nominasjoner til Golden Globe samt fire Brit Awards og triumfen over å ha danket ut Madonna. Hun hylles over hele verden for sin spesielle musikk, skuespill og sin dristige og kreative klesstil.

Opp den røde løperen til Oscarutdelingen kommer Björk Guðmundsdóttir¹ fra Island. Hun er iført en kjole formet som en svane og har en veske fylt med "egg" som hun verper på den røde løperen. Björk skaper furore og oscarhistorie.

Jeg kommer fra en øy som er stolt av å være isolert og separert fra resten av verden. Da jeg vokste opp synes jeg det var idiotisk å isolere oss unødvendig. Hvis du har en sterk identitetsfølelse så er du bedre rustet til å kommunisere med andre uten å miste noe av din identitet. (...) De sangerne jeg har med på Medulla-turnéen vil jeg ikke behandle som klisjeer om hvor de er fra. Jeg ønsker å utslette nasjonalitetene og være mer global, få fokuset på musikken (*min oversettelse*)². (Björk. Canal +, 2004)

¹ Den korrekte islandske måten å skrive navnet til Björk er: Björk Guðmundsdóttir. Jeg velger å skrive Björk ettersom det er den norske skrivemåten.

² Intervju på den franske tv-kanalen canal + i forbindelse med lansering av plata "Medulla".

Sangerne Bjørk referer til i sitatet over er en grønlandsk strupesanger som heter Tanya 'Tagaq' Gillis og Razhel, en hip-hop-er fra Bronx.

Björk illustrerer paradoksene og ambivalensen i forhold til identitet og tilhørighet som mange i dagens globaliserte verden føler på (Bauman, 1991). Hun er en hybrid av det ultramoderne og det ultratradisjonelle. Hun pendler mellom et liv i New York og sin familie og venner på den lille, avsidesliggende øya Island. Björk baler med å balansere i forhold til de to ytterpunktene av sin identitet som er representert ved Island og New York. Hennes manøvrering i forhold til sin egen identitet og selvpresentasjon illustrerer noe av det typisk islandske ved henne. Gjennom å snakke om at den islandske naturen er spesiell, at islendingene er unike og anti-autoritære, at de ikke har noe forhold til kjendiseri og autografer, at bussjåfører spiser middag med presidenten på Island, at islendinger har en spesiell nærhet til naturen og så videre, så forholder hun seg til de verdiparameterne som har blitt konstruert i den islandske bevissthet gjennom historien: unikhet, renhet og likhet.

Björk ønsker selv å motstå en eksotifisering av hennes person og Island samtidig som hun bidrar til å eksotifisere sin bakgrunn og Island. *"Iceland probably affected a lot how I sing because I spent a lot of time as a kid in nature"* (Björk, Inside Björk, 2002)

Selv om hun fremstår som en kulturell innovatør som utfordrer konvensjonene, og på mange områder gjør nettopp dette, så er hun også påvirket av ideene om det islandske.

I denne oppgaven ser jeg på tre kulturelle strømninger som alle preger dagens oppfatning av hva det er å være islending. Jeg ser på hvilken måte de ulike strømningene kommer til uttrykk i dag og på hvilken måte er dagens kosmopolitisme preget av de to forutgående strømningene? Hvordan forenes to tilsynelatende rake motsetninger som norrønifisering og amerikanisering i bildet av å være islandsk? Hvilke verdier skapes og hvilke forkastes? I forhold til hvilke allerede eksisterende paradigmer blir nye kulturelle impulser bearbeidet?

Livet er først og fremst fisk³

Island er en øy i Nord-Atlanteren⁴. I 2005 var det ca. 300 000 innbyggere på Island (www.hagstofa.is) og hovedstaden Reykjavik har et innbyggertall på 114 800 (ibid.). De fleste islendingene bor i byer eller på lavlandet langs kysten på grunn av store ubeboelige områder i innlandet som består av fjell, isbreer og myrlandskap. Island er et marginalt område med begrensede naturressurser og lav diversitet i de ressurser som er til rådighet (Karlsson, 2000).

Island tjener litt mer enn halvparten av utenlandsk valuta fra fiskeprodukter.

Eksport av tjenester består i tillegg av bl.a turisme, transport og (inntil i 2006) arbeid på Keflavík-basen. Eksporten av fisk er bærebjelken i Islands økonomi, 70 % av eksportinntektene kommer fra fiskeindustrien og den sysselsetter 4% av arbeidsstokken. Mens islendingene har en materiell standard som kan sammenliknes med de fleste i Vest-Europa, så likner den økonomiske strukturen mest en tredje verden nasjon, skriver historikeren Gunnar Karlsson i sin bok "Iceland's 1100 Years- History of a Marginal Society" (2000). Økonomien er sensitiv til prisen på fiskeprodukter på verdensmarkedet. Det at Island har liten befolkning, hovedsaklig er råstoffleverandør og har lav spesialisering gjør at det kan

³ Den islandske nobelprisvinneren i litteratur, Halldór Laxness, sa i sin roman "Salka Valka" fra 1936: "Når alt er sagt og gjort består livet først og fremst av salt fisk".

⁴ Island befinner seg 800 km nordvest for Skottland og 300 km sørøst for Grønland. I geografisk utstrekning er Island 102,950 km², litt mindre enn Nordland, Troms og Finnmark til sammen (112,951 km², www.ssb.no) eller på størrelse med staten Kentucky i USA (Lacy, 1998).

karakteriseres som et småskala-samfunn (Barth, 1978). De siste årene har det skjedd mye i finanssektoren etter at myndighetene besluttet å privatisere bankene.

Islandske investorer har kjøpt seg inn på utenlandske markeder, f.eks i det norske bankvesenet. Den viktigste kraftindustrien på Island er aluminiumsmelteverk.

Island som etnografisk sted

Antropologisk litteratur om Island er tung på historie⁵, noe jeg merket da jeg

begynte med dette prosjektet. Island fanget meg i historien som objekt for studier.

Hvorfor det? Hva er det ved Island som gjør at jeg må gå til fortiden når jeg forsøker å gripe nåtiden?

Noe av forklaringen ligger i de temaene jeg skulle beskrive: konstruksjon av myter, og identitetsoppfatninger, nasjonalisme, kosmopolitsme, globalisering og språk. I forhold til disse temaene er historie et viktig bakteppe for å forstå de sosiale prosessene som foregår i dag fordi de er preget av det som har blitt skapt av oppfatninger, verdier og myter som er skapt i tidligere prosesser. I tillegg er Island

⁵ Den danske antropologen Kirsten Hastrup har skrevet flere bøker om Island og islendingenes forhold til historien, blant annet "*Culture and History in Medieval Iceland*" (1985) og "*Nature and Policy in Iceland 1400- 1800*" (1990).

et skriftsamfunn og har vært det lenge slik at det finnes mye nedskrevet historie (Goody og Watt 1963).

Men noe av forklaringen er også at islendingers forhold til sin kulturelle identitet er så sterk knyttet til fortiden. Man kommer ikke utenom sagaene når man skal studere islandsk kultur, på den måten opptrer sagaene som et portvaktsbegrep⁶, det vil si at det er et tema som er dominerende innenfor regionen, og som har lagt føringer på den videre forskningen. Fortellingene om Sagaene, "The glorious past" (den islandske storhetstiden på 1200- tallet) og uavhengighetskampen mot Danmark har skapt noen identitetsparametre som man ikke kommer utenom i forsøket på å forstå islandsk kultur i dag. Sagaene er en modell for islandskhet (Geertz 1973). Ideene om renhet, unikhhet og likhet er, som jeg skal vise, fortsatt svært aktuelle i forhold til å bearbeide kulturelle impulser, som de var på 1800-tallet.

Hvordan skal jeg så bruke historien i en empirisk fremstilling av Island ? Jeg bruker historie som en forståelsesramme for hvordan ulike ideer om islandskhet oppstod og utviklet seg. Dette blir et bakgrunnsteppe for å kunne analysere hvordan historien blir gjort relevant i identitetskonstruksjon i dag av de islendingene jeg

⁶ Begrepet portvaktsbegrep ble lansert av Arjun Appadurai

snakket med. Jeg ser på hvilke fortellinger som ble gjort relevante i hvilke situasjoner og hvordan man forholder seg til verdiene unikhhet, renhet og likhet i dag.

Jeg vil i denne oppgaven vise hvordan kulturelle impulser bearbeides på Island. Hvilke verdiparametre kategoriseres nye kulturelementer inn i og på hvilken måte? Hvordan påvirker norrønifiseringen og amerikaniseringen den tredje kulturelle strømmningen: kosmopolitismen? Men hvordan kan man gripe slike sammenhenger empirisk?

Dette er et empirisk felt som er vanskelig å gripe. Det er stort, det er uoversiktlig, komplekst og flytende. På hvilken måte kunne jeg som aldri hadde vært på Island før og ikke snakket språket forstå noe som helst av dette? Min posisjonering i feltet, min person og bakgrunn har påvirket hvilke data jeg har kunnet produsere (Wadel, 1991). I kapitlet om feltarbeidet under skal jeg forklare hvordan data ble produsert på feltarbeidet.

Feltarbeidet – en bonde kommer til byen

En av mine islandske venner fortalte at Oslo blir sett på som verdens største bondeby (isl: bondabær) av mange islendinger. Hvorfor det, sa jeg, Oslo har jo dobbelt så mange innbyggere som hele Island og Norges beliggenhet er ikke så perifer som Island. Hvordan kan islendinger være så mye mer urbane og moderne?

Min motivasjon for å reise til Island kom fra fortellingen om Bjørk og fremstillingen av Island i norske medier. Jeg leste i norske ukeblader og aviser at islendingene var så innovative innen mote og design at de store motehusene i Europa prøvde ut kolleksjonene sine på Island før de produserte klærne for et større marked. De norske fortellingene om Reykjavik handlet om det pulserende og spennende utelivet, de internasjonalt anerkjente kunstnerne, musikerne og designerne og den ekstremt design- og teknologibevisste befolkningen som hadde to jobber for å opprettholde det materielle nivået de ønsket seg. Men jeg hadde også lest om Islendingenes sterke forhold til naturen, historien og troen på alver. Jeg ble nysgjerring på disse kontrastene. Hvordan det kan ha seg at befolkningen på en så avsidesliggende, liten øy kan være trendsettere innen musikk, mote og design? Hva er det som foregår der? Er ikke Island ganske likt Norge og resten av Norden egentlig? Før jeg dro til Island hadde jeg et bilde i hodet av Reykjavik som en

kosmopolitisk og urban by på høyde med Island, men jeg fikk det ikke til å rime med størrelsen på befolkningen, beliggenheten og fisk som viktigste inntektskilde.

Jeg reiste til Island i romjula 1999. Da jeg kom ut fra flyplassen kjente jeg den karakteristiske svovellukta som jeg hadde lest om i reisereportasjer. Det var en veldig spesiell lukt og jeg merket at jeg var litt redd for hva jeg hadde kastet meg inn i. Alt var nytt og fremmed for meg, men jeg følte en trygghet i troen på at Island tross alt ikke kunne være så annerledes enn Norge. Dessuten var Reykjavik en mindre by enn Oslo så jeg trodde det ville gå greit å orientere seg og bli kjent.

På bussturen inn mot Reykjavik prøvde jeg å skape meg et bilde av hva jeg gikk til. Det var på ettermiddagen, sola hadde gått ned og jeg så derfor ikke noe av det månelandskapet og lavalandskapet jeg hadde lest om i aviser og blader. Men overalt var det opplyste hus. Det var julelys i rødt, grønt og gult samt lysende nisser og reinsdyr i mange flere farger og større kvanta enn jeg var vant med fra Norge. Det overrasket meg hvor utbredt det var med julelys og dekorasjoner i amerikansk stil. Jeg hadde forventninger om at Island skulle ligne Norge mer enn jeg fikk inntrykk av på vei inn til Reykjavik.

Noen år etter feltarbeidet var jeg ute sammen med tre islandske venner som var på besøk i Oslo. Jeg tok de med til *Hells Kitchen*, et populært utested for musikere,

mediafolk og andre urbane utelivsløver. Her skulle islendingene jommen få se det urbane utelivet i Oslo, tenke patrioten i meg. Litt utpå kvelden kommer det to gutter inn i baren. Han ene gikk på ski inn i baren, mens kameraten bar sine i hånda. Mine islandske venner synes det var veldig eksotisk, det hadde aldri skjedd i Reykjavik, sa de. Og mitt forsøk på å vise fram det urbane Oslo falt i grus.

Språk

Før jeg reiste prøvde jeg å lære meg islandsk ved hjelp av et språkkurs på kassett. Det eneste kurset jeg fant var litt gammelt og utdatert, men jeg lærte meg mange nyttige gloser. Det var med andre ord ikke mye islandsk jeg kunne på forhånd. På Island studerte jeg "islandsk for utenlandske studenter" ved Háskola Íslands (Islands universitet). Å lære islandsk var vanskeligere enn jeg hadde forestilt meg. I Norge tuller man jo ofte med at å snakke islandsk er bare å sette til endingen -ur på alle ord, som for eksempel: *jeg talur islandskur*. Det var langt fra så enkelt. Jeg hadde lært fransk og ikke tysk på skolen og kasusbøyning ble derfor en stor utfordring. Men jeg tok fatt på islandske romaner og leste islandske aviser hver dag, så jeg lærte meg fort å forstå islandsk skriftlig. Å forstå muntlig tale gikk litt mer langsomt, men det vanskeligste var å snakke islandsk selv og først etter fire måneder på Island kunne jeg føre en samtale relativt uanstrengt på islandsk.

Mitt islandske ordforråd var preget av at jeg husket best de islandske ordene som lignet på de norske. Det fikk for eksempel slike utslag som at jeg sa: *Hún er sjarmerandi* (Hun er sjarmerende). Jeg sa dette til Bryndís og en kamerat av henne og responsen fra kameraten var: *"Du snakker så gammeldags islandsk, vi bruker ikke ordet sjarmerandi lenger"*. Han synes det var morsomt og overraskende å høre. Jeg synes det var overraskende å høre at det ble oppfattet som gammeldags, det måtte jo være et ord som kom inn i det islandske spåk via dansk og således var det av nyere dato enn det ordet islendingene begynte å bruke da dansken skulle renses ut av språket og de gikk tilbake til et eldre ord fra norrønt: *Pokki* eller *útgeistla* (no: utstråling). Det islandske språk var sterkt influert av dansk inntil den nasjonale oppvåkningen kom på slutten av 1800- tallet og man begynte å erstatte danske ord med de gamle norrønnne uttrykkene.

Jeg snakket mye engelsk på feltarbeidet. De islendingene jeg traff ville heller snakke engelsk enn dansk (selv om dansk er obligatorisk frammedspråk i grunnskolen og videregående skole). Engelsk var det språket jeg og mine informanter hadde like gode forutsetninger for å snakke. Det gjorde også at jeg fort ble posisjonert som en utlending, en som var interessert i fortellingene om Island. Dette hadde igjen betydning for hvilke data som ble produsert gjennom mine møter med islendinger. Det ble i større grad enn om jeg hadde snakket islandsk flytende, aktualisert at jeg var der for å lære om islandsk kultur, noe som igjen påvirket hva det ble snakket

om mens jeg var til stede. Jeg fikk mange råd om hvor jeg burde reise og hva jeg burde lese for å forstå islandsk kultur. Gjennom min posisjon i feltet som utlending som snakker engelsk ble det produsert data om hva de islendingene ønsket å fortelle meg om Island.

I forhold til temaet jeg studerer, identitetskonstruksjon, var dette en posisjon som ga meg verdifull informasjon og data, fordi jeg fikk høre fortellingene slik de valgte å fortelle dem til utlendinger og utenforstående. Islendingenes fortellinger om Island var interessante for å høre hva ved den islandske kulturen som ble trukket fram og jeg fikk et innblikk i de kulturelle modellene og mytene de islendingene jeg snakket med opererte med. Samtidig er det begrensninger ved denne posisjonen i form av at min forståelse for islandsk kultur preges av at jeg aldri var 'innenfor'. Derfor kan min historie om Island lett få det til å framstå som om islendinger snakker mye om sitt eget land og kultur. Dette inntrykket hadde man nok ikke fått dersom jeg i mindre grad fremstod som en utlending og student. I tillegg var det helt klart mange nyanser i den islandske litteraturen jeg leste som jeg ikke var i stand til å oppfatte og samtalene jeg deltok i ble styrt inn på bestemte tema gjennom min status som utlending.

En av mine nøkkelinformanter, Bryndís, snakket norsk. Hun hadde bodd i Norge og studert norsk på Island. Andre av mine informanter, bl.a mange av de jeg jobbet sammen på kunstfestivalen, var opptatt av at jeg skulle lære meg islandsk og snakket konsekvent islandsk til meg. Jeg forsøkte så godt jeg kunne, men dette preget selvsagt hvor aktiv jeg kunne være i samtaler. Konsekvensen var at samtalene enten ble veldig enkle og korte eller at de snakket seg i mellom uten å ta hensyn til meg og jeg konsentrerte vettet av meg for å få tak i meningen. De dataene som ble produsert i mitt møte med islendinger var derfor i stor grad det de valgte å formidle til meg og i mindre grad det de snakket om seg i mellom.

I nordiske sammenhenger, som på mottagelse hos den danske ambassadøren i forbindelse med kunstfestivalen jeg jobbet for, snakket mange av islendingene skandinavisk⁷. Eiereren av leiligheten jeg bodde i, en islandsk kvinne i 60- årene, snakket skandinavisk med meg fordi, som hun uttrykte det: *"Det er så synd å måtte snakke engelsk med våre nordiske naboer"*. Det var en helt annen holdning enn den jeg møtte blant yngre islendinger og jeg fikk inntrykk av at tilknytningen til Norden var viktigere for min huseiers generasjon enn for den yngre generasjonen i dag.

⁷ De jeg snakket med kalte sin blanding av dansk, svensk og norsk for skandinavisk.

Sosiale miljøer

På feltarbeidet var det tre viktige sosiale miljøer jeg deltok i. De ulike miljøene gav meg innblikk i den islandske kulturen på forskjellige måter. Det var mine samboere, en gruppe jeg kaller kosmopolittene og mine kollegaer på en kunsthøstfestival jeg jobbet for.

Mine samboere

Jeg bodde i et kollektiv i sentrum av Reykjavik sammen med tre islandske jenter. Magga (kortform for Margrét) og Þordís var søsken og gikk på videregående skole. De kom fra en gård på nord-øst landet. Jóhanna var ferdig med videregående og jobbet i en interiørbutikk. Hun kom fra en gård på sør-øst landet.

Gjennom å bo sammen med disse tre jentene fikk jeg innblikk i deres dagligliv og kom således mer back-stage (Goffmann, 1992) enn om jeg hadde bodd alene. Vi var sammen hjemme, lagde mat og så på tv, men vi gjorde også ting på fritiden som å gå på kino eller café. Jeg ble også med på besøk til hjemstedene deres hvor jeg fikk treffe familiene deres og fikk innblikk i hvor de kom fra. Jeg fikk innblikk i et bredt spekter av deres hverdagsliv, men jeg var ikke med de på jobb eller skole. Jeg var med mine samboere på rideturer, byturer og bilturer og vi ble gode venner.

Magga, Þordís og Jóhannas hverdagsliv lignet livet til ungdommer andre steder slik jeg kjente til det fra Norge. De gikk på skole, jobbet, trente, så på tv, gikk på kino, var sammen med venner og reiste. Men innimellom ble jeg minnet på bakgrunnen deres fra gård, f.eks når fryseren var full av halvlitersflasker med råmelk. Jeg har aldri sett råmelk og visste ihvertfall ikke hva man kunne bruke den til. Jóhanna fortalte meg at det var noe av det beste hun visste og laget dessert av den, en slags pudding. En annen gang hadde Magga et fat med mat stående på trappa utenfor leiligheten. Hun hadde vært hjemme på gården en helg og fikk med seg mat tilbake til Reykjavik. Hun viste meg hva som var oppi fatet, men til tross for min matinteresse, gjenkjente jeg ikke noe av det. Det var forskjellige typer innmat lagt på lake for å konservere det.

Jeg fortalte mine samboere at jeg var på Island for å studere islandsk kultur, uten å utbrodere tematikken noe mer. Jeg la vekt på at jeg var der for å lære og jeg fikk en posisjon i kollektivet som den nysgjerrige turisten.

Men jeg følte etterhvert at bakgrunnen for mitt opphold på Island ikke var noe relevant for samboerne mine, de var interessert i meg som person. Dessuten var temaet jeg studerte et tema som også engasjerte og interesserte de islendingene jeg

snakket med, så det ble aldri noen vanskelige situasjoner hvor jeg følte på dobbeltrollen som venn/ forsker. Fokuset var større på mitt forsøk på å lære meg islandsk og mine samboere hjalp meg så godt de kunne selv om vi ofte slo over på engelsk for å kunne snakke mer uanstrengt. Jeg studerte islandsk på universitetet og den første boka jeg leste var romanen "101 Reykjavík" (Helgason, 1996). Det skapte en del komiske situasjoner hver gang jeg måtte be samboerne mine om hjelp til å oversette ord jeg ikke fant i ordboka mi. Det var en grunn til at de ordene ikke stod i ordboka oppdaget jeg da jeg ble møtt med fnising og rødming. Det var mange grove ord i den boka.

Kosmopolittene

Svava og jeg hadde møtt hverandre på Blindern gjennom felles kjente som studerte sosialantropologi. Hun var min døråpner til Island, både praktisk og sosialt. Det var hun som skaffet meg sted å bo og møtte meg den dagen jeg ankom Island. Svava skulle tilbake til Oslo etter juleferien, men vi fikk en uke sammen i Reykjavik før hun reiste. Hun introduserte meg for sine venner som ble et viktig sosialt miljø for meg under feltarbeidet. De fleste av vennene til Svava var akademikere, bl.a antropologer, geologer og sosiologer . De jobbet i forskjellige bransjer som butikker, ungdomsarbeid, konsulentfirmaer, mote, kunst og forskning. Mange av de var nyutdannede. I dette miljøet var det Anna, Þór, Fríða, Eydís og Kristin jeg hadde mest kontakt med. Anna og Þór bodde rett ved meg og inviterte meg ofte hjem på

middag eller kaffe. De andre var jeg sammen med minst en gang i uka. De var veldig interessert i mitt prosjekt og ga meg råd og vink. I tillegg til å være sammen hjemme hos hverandre var vi sammen på utstillinger, konserter, turer og fester.

Gjennom en venn som jobbet i en nordisk organisasjon fikk jeg e-post adressen til Bryndís og vi hadde litt kontakt på e-post før jeg dro på feltarbeid. Bryndís studerte antropologi, hun var engasjert i studentpolitikk og jobbet i frivillige organisasjoner. Hun ble en nøkkelinformant for meg. Hun hadde studert norsk og bodd i Oslo fra hun var ni til tretten år, så vi snakket norsk sammen. Jeg var ofte sammen med Bryndís og hennes venner på universitetet, hjemme hos Bryndís sin mor, i byen, på konserter og fester. Hun ble også en døråpner for meg, til et annet, men lignende sosialt miljø. Bryndís sine venner var litt yngre enn Svava sine, fortsatt under studier, og aktive i frivillig arbeid. Bryndís og jeg har diskutert og tolket islandsk kultur også i etterkant av feltarbeidet, på e-post.

Jeg kaller denne gruppen informanter kosmopolittene fordi de er i en posisjon hvor de kan se seg selv og sin kultur både innenfra og utenfra (Hannerz, 1980). De forholder seg refleksivt til sin egen kultur. Det betyr ikke at de var de eneste av mine informanter som kunne dette, men det er det som i størst grad representerer dette sosiale miljøet.

Mange av kosmopolittene var aktivt involvert i prosjektet mitt og ga meg råd om hva jeg burde lese, hvem jeg burde snakke med og hvilke steder jeg burde oppsøke. Dette var i mange tilfeller til stor hjelp, men i andre tilfeller ga det meg en voldsom prestasjonsangst. Jeg følte at jeg burde ha lest alle sagaene, hele forfatterskapet til Halldór Laxness og ha inngående kjennskap til islandsk historie før jeg kunne skjønne noe som helst om islandsk kultur. Jeg hadde følelsen av at mine forutsetninger for å forstå noe som helst ble satt under tvil.

Listahátið 2000 – en kunstfestival

Jeg oppsøkte kulturektoren i Reykjavik for å få et innblikk i kulturelle identitets- og verdiforhandlinger på Island i dag. Kunst og kultur kan sees på som et uttrykk for den tiden og miljøet kunsten/ kulturen blir skapt i, og ofte kommenterer kunst og kultur den samtiden det er en del av. Slik kunne jeg få innblikk i hvilke temaer som var aktuelle i den islandske kulturen i dag.

Kunst og kulturarrangementer kan formidle idéer om identitet, verdier og holdninger, i tillegg produserer slike evenementer av og til samtidskommentarer og samfunnsdiagnoser. Jeg ønsket å finne ut av hvilke temaer som ble aktualisert i det

islandske kulturlivet og på hvilken måte. Kunst og kultursektoren står også ofte for nyskaping og nye tanker innenfor en kulturell debatt og det var interessant for meg i forhold til å forstå på hvilke områder og i forhold til hvilke temaer den kulturelle innovasjonen skjer i dag.

Kunst og kulturarrangementer kan også være en arena for å se samspillet mellom det lokale og det globale, fordi dette feltet ofte har en horisont som går ut over det lokale og referer til globale kulturuttrykk.

Listahátið 2000 (Kunsthøst 2000), er en årlig kunsthøst i Reykjavík med internasjonale og lokale kulturarrangementer. Da jeg bad om å få hjelp ble jeg tatt imot med åpne armer og satt i gang. Administrasjonen var forholdsvis liten og bestod av kunstnere, musikere og kunst- og litteraturvitere. *Listahátið* pågikk i to uker og programmet bestod av ca. 50 arrangementer innen klassisk- og populærmusikk, dans, teater og kunstutstillinger.

Jeg hjalp blant annet til med å lage en utstilling som het "Islands tusen dikt" (*Íslands 1000 ljóð*) i et nyåpnet kulturhus (*Þjóðmenningarhús*). Jeg strøk duker, arrangerte bord og gjorde annet forefallende arbeid. Vi var tre personer som jobbet sammen i

flere dager for å sette sammen utstillingen. Ansvarlig for utstillingen var en kvinnelig forfatter og så var vi to fra administrasjonen til Lístahátið som jobbet sammen med henne. Vi jobbet tett sammen og fikk snakket mye om kunsthfestivalen, dikt og litteratur på Island og islandsk kultur. Jobben for Listahátið ga meg tilgang på mye informasjon, for det første den offentlige fortellingen om islandskhet og for det andre engasjerte kulturarbeideres tolkninger om den offisielle fortellingen. Videre fikk jeg en innføring i kulturlivet i Reykjavik. Jeg fikk se forestillinger, gå på mottagelser og være sammen med kulturinteresserte mennesker. Vi som jobbet i administrasjonen var også sammen på fritiden, vi så på tv-dekningen av våre arrangementer og spiste mat.

Arenaer

Jeg valgte ut arenaer ut fra en idé om hva som ville gi meg innblikk i det islandske kulturlivet og ikke minst si noe om forholdet til islandsk kulturell identitet i dag. Kunst er knyttet til identitet og ofte til nye måter å forholde seg til identitet på. Kulturelle arrangementer, konserter og uteliv ga meg et innblikk i de kulturelle praksisene på Island. Hvor går man, hva gjør man, hva snakker man om og på hvilken måte? Det lærte meg mye om kulturelle koder og sosial symbolikk på Island.

Museer og utstillinger

Hver helg gikk jeg på utstillingsåpninger i Reykjavik. I avisene fant jeg informasjon om hvilke utstillinger som åpnet på de ulike museene og galleriene i Reykjavik. Jeg

var på så og si alle muséene i Reykjavík, for eksempel Listasafn Reykjavíkur (tre museer i Reykjavík), Listasafn Íslands (nasjonalgalleriet), Þjóðminjasafnið (nasjonalmuseet), Nýlistasafnið (galleri). I forbindelse med at jeg jobbet for en kunsthøst var jeg med på mange utstillinger i Reykjavík og forstedene.

Konserter

På utestedene i Reykjavík var det ofte mindre konserter med islandske pop- og rockeband. Jeg var på konserter med flere lokale band. Andre ganger var jeg på større konserter, klassiske konserter og jeg var på Reykjavík Music festival, en stor musikkfestival med internasjonale og islandske band. Det var mange kulturelle arrangementer i Reykjavík i 2000 ettersom byen var europeisk kulturby det året.

Utesteder

Utestedene i Reykjavík var ganske tomme i ukedagene, men i helgene var det masse folk overalt. Jeg møtte ofte mine islandske venner ute og de ulike sosiale miljøene hadde forskjellige stamsteder. Jeg var også på cafeer om dagen for å lese aviser og drikke kaffe, men da var det stort sett bare meg og mødre i fødselspermisjon som var på café.

Hjemme hos informanter og venner

Jeg ble invitert hjem til mange av mine venner og informanter, på middager, fester eller bare for å ta en kaffe. I en periode før jeg reiste hjem bodde jeg også litt her og der hos kjente fordi mine samboere dro hjem til foreldrene sine og jeg hadde ikke råd til å betale hele leien alene.

Reiser

Jeg var på noen reiser utenfor Reykjavik. Jeg dro til Akureyri sammen med to av mine samboere og da var vi innom Maggas hjemsted som lå på veien. Jeg var på en ukes ferie på hjemstedet til Jóhanna, på en bondegård i nærheten av Höfn på sør-østlandet. Og jeg reiste til Vestmannaeyar med en norsk venn. Ellers var jeg på sightseeing i nærområdene til Reykjavik og så Geysir, Gullfoss, den blå lagune og Þingvellir.

Teoretisk rammeverk og produksjon av data

Mine data fra feltarbeidet består av dokumenter, observasjoner, samhandling (case), fortellinger, intervjuer og informasjon fra aviser og bøker (skjønnlitterære og fagbøker).

Informasjon fra avisartikler, intervjuer med Bjørk, skjønnlitteratur og nettsider bruker jeg til å beskrive narrativer som forekommer i den islandske kulturen i forhold til forskjellige temaer. Det jeg skriver om Bjørk er basert på intervjuer som er gjort med henne i islandske og utenlandske medier. Jeg har sett på intervjuer fra hun ble kjent til i dag og jeg har gått tilbake til artikler om hennes tidligere band Sugarcubes. Disse dataene bruker jeg til å gi et bilde av de narrative Bjørk snakker innenfor og som hun samtidig er med på å konstruere. Jeg beskriver disse narrative slik de formidles, men også hvordan de inngår i andre narrativer.

Narrativene har jeg også data på gjennom intervjuer og samtaler med mine informanter.

For å studere narrative bruker jeg en diskursanalytisk tilnærming og Bourdieus begrep om "situert diskurs" (Bourdieu, 1986, 1991), det vil si symbolsk eller kommunikativ atferd som alltid foregår innenfor større sosiale felt, samtidig som den skaper og gjenskaper disse. Bloch (1990:185) sier at kulturell kunnskap er organisert i et nettverk av typiske forståelser og praksiser. Det er noen av de typiske forståelsene og praksisene av islandskhet jeg beskriver i denne oppgaven. Ingjerd Hoëm (i Nielsen og Smedal red. 2000) trekker en parallell fra de mekanismene som Bloch beskriver til Bourdieus begrep om 'doxa' ved at noe som i utgangspunktet var

en sosial, historisk betinget prosess gjøres naturlig (doxa). Slike kulturelle og sosiale trekk som tas for gitt ses i sammenheng med det Bourdieu kaller diskursfeltet, som består av det som kan diskuteres (opinion), det som er vedtatte sannheter (ortodoksi) og det som eksplisitt bryter med denne sannheten (heterodoksi).

I tillegg bygger jeg min analyse på historisk og empirisk forskning på Island. Det bruker jeg som et bakgrunnstappe for å forstå det islandske diskursfeltet.

Mer teori om globalisering og kosmopolitisme blir behandlet i kapittelet om "Det kosmopolitiserte Island".

Samhandlingsdata har jeg produsert gjennom deltagende observasjon i hverdagslivet til mine informanter, gjennom å jobbe sammen med andre informanter og ved å sosial omgang i de tre miljøene og på arenaene jeg har beskrevet ovenfor. Carol Delaney (1988) sier at deltagende observasjon er en metode som på sitt beste kan hjelpe oss i vår oppgave å: "(...) bear witness to the variety of ways of being human. That is, to bear the burden of one's observations, to be affected by them, and respond to them". "One's identity and what one brings to 'fieldwork' is as crucial as what one derives from it".

Det jeg brakte med meg inn på feltarbeidet var blant annet mine forutinntatte oppfatninger om hva jeg skulle møte, for eksempel at jeg hadde en idé om at Island var likere Norge enn det var. Jeg hadde ikke forventet at jeg skulle oppleve noe kultursjokk, og selv om forskjellene mellom Reykjavik og Oslo og Norge og Island kanskje ikke kan rettferdiggjøre beskrivelsen kultursjokk, så hadde jeg flere opplevelser av at jeg ikke skjønte kodene. Dette har jeg blant annet beskrevet i avsnittet om klær og forbrukerkultur. Språket var også, som jeg har beskrevet ovenfor, en utfordring som påvirket hva slags informasjon jeg fikk tilgang til.

Observasjoner har jeg fra arenaene jeg har beskrevet ovenfor og den sosiale omgangen med mine informanter.

Analytiske begreper

De analytiske begrepene jeg benytter i denne oppgaven er først og fremst identitet. Jeg bruker kulturell identitet som begrep for å synliggjøre at det ikke dreier seg om identitet på individnivå, men identitet i et sosialt system eller det som kan kalles en felles kultur. Men det menes at identitet kan sees på som noen felles oppfatninger av hva kulturen består av og at forhandlingene om den kulturelle identiteten foregår innenfor et sosialt system. Begrepet innebærer refleksivitet, det vil si at folk

skaper seg selv som gruppe gjennom selvbevvist presentasjon av seg selv. Og det finnes flere kulturer innenfor kulturen som Ortner beskriver:

"(...) cultures are of course a product of the interplay of many basic orientations, some quite conflicting. But all of them will be expressed somewhere in the public system, because the public symbol system is ultimately the only source from which the natives themselves discover, rediscover, and transform their own culture, generation after generation." (Ortner, 1973)

Det synet på kultur Ortner beskriver her passer godt til det jeg beskriver om de kulturelle strømningene, konstruksjon av identitet og forhandlinger innenfor kulturen.

Videre bruker jeg verdiparameter om de verdiene som har blitt konstruert av forskjellige kulturelle strømninger på Island: unikhet, likhet og renhet. Disse fremstår som "rammeverdier" for utviklingen av nye verdier og bearbeidelsen av nye impulser. Dette er ikke verdier som det eksplisitt refereres til. Mine informanter sier ikke at: *Jeg synes det er viktig å holde Island rent.* Men de kan si at: *Det er viktig å beskytte det islandske språk mot ytre påvirkning for at ikke den islandske kulturen skal forsvinne i globaliseringens dragsug.* Som jo betyr at man har en idé om at det rene språket og den rene kulturen er av en avgjørende rolle for Islands eksistens. Jeg vurderte om mitt begrep om verdiparametere kunne dekkes av Ortners begreper om elaborerende symboler, herunder nøkkelscenarier, eller kulturelle

nøkkelstrategier som Ortner også kaller dem. Begrepet passer til en viss grad, men ikke verdiparameterne er ikke orientert mot handling i like stor grad. Så det beste ordet jeg finner er veridparametere, for å beskrive at de er mer enn verdier, de ligger som et grunnlag under andre verdier og opptrer som en kvern nye impulser må igjennom når de introduseres for islendinger.

Det norrønifiserte Island - Sagaøya

“Historien er ikke et produkt av fortiden, men av nåtidens ønsker og behov”

(Levi- Strauss, 1966).

Island er Sagaøya. Her blomstret den norrøne kulturen noen århundre tilbake og det norrøne språket, litteraturen og kulturarven er godt bevart. Snorre Sturlason skrev sine kongesagaer her og det sies at dagens islandske språk er såpass godt bevart at islendinger kan lese de orginale sagatekstene uten for store problemer. Islendinger er kjent for sin språkpolitikk som søker å unngå fremmedord og låneord, spesielt fra engelsk.

Bildet på Island som Sagaøya er skapt både utenfor Island og innenfra. Innenfra benyttes det i dag mest i markedsføring overfor turister. Utenfra er det nasjonalismebevegelsen i Europa og de andre nordiske landene som har skapt bildet av Sagaøya. Det romantiske blikket på Island er påvirket av den nasjonalromantikken som vokste fram i hele Europa på 1800- tallet.

Island fremkaller bilder i oss på noe forhistorisk og mytisk. Med romantiske briller på ser vi for oss en øy som er nærmest uberørt av historiske og kulturelle endringer. Her er den rene naturen, det rene språket og den uberørte kulturen. Her levde

vikingene og sagalitteraturen ble skapt her. Sagaøya henspeiler også på det eventyrlige bildet av Island, troen på alver og overnaturlige fenomener.

Island profilerer seg ut fra sin middelalder: Sagatiden, Alltinget som verdens første demokratiske nasjonalforsamling, vikingene og den norrøne kultur. Forestillingene som skapes om Island handler om bevaring. Bevaring av kulturen, litteraturen, språket og naturen. Island fremstår som noe opprinnelig, ekte og bestandig. Som en sta liten øy som steilt står i mot kreftene i naturen og kulturen.

Sagaene står fortsatt langt fremme i bevisstheten til de islendingenes jeg snakket med når de fortalte meg som utlending hvem de er og hvor de kommer fra.

Sagatradisjonen er noe islendinger må forholde seg til i sin utøvelse av islandskhet og slik blir Sagene en 'model for icelandicness' .

Det finnes med andre ord en nasjonal ideologi på Island som er vendt mot Sagaen, Tradisjonen og 'the golden age' (sagatiden). Kunnskap om fortiden, historien og korrekt spåkføring er verdier som settes høyt, ja det er nærmest et kriterie for å kunne bli betraktet som islandsk at man har lest sagaene og snakker korrekt islandsk.

Bryndís fortalte at hun hadde vært på en forelesning i antropologi på universitetet hvor temaet var nasjonalisme. Foreleseren hadde gjort en undersøkelse i salen om hva som skulle til for at de islandske studentene ville betrakte en person som ikke var født på Island som islandsk. Det resultatet som utmerket seg var at nesten alle studentene hadde store vanskeligheter med å se på en person som ikke snakket perfekt islandsk som islandsk.

Men hvorfor er islendingenes mentalitet i så stor grad vendt mot fortiden? Hvorfor er middelalderhistorien så sentral i islendingenes bevissthet? Hvilke verdier og holdninger skapte den kulturelle stømningen jeg velger å kalle norrønnifiseringen av Island? Dette er spørsmål jeg skal undersøke i dette kapitlet.

Historisk bakgrunn

Den danske antropologen Kirsten Hastrup har gjort flere studier av Island og i sin bok *"A Place Apart. An Anthropological Study of the Icelandic World"* (1998) skriver hun om hvor viktig historie var som referansepunkt for hennes informanter i deres daglige selvforståelse fordi det så ofte ble referert til "what is said", fortellinger om fortiden. Hastrup mener at islandsk historie for islendinger ikke sees på som en

serie av hendelser som er organisert kausalt og kronologisk, men heller som en linje av erfaringsmessige rom (Hastrup 1998:25).

Hastrups forskning på populære begreper om historie frembrakte tre hovedepoker i islendingenes historiefølelse: 1) bosettingsepoken (*landnámsöld*), 2) gamle dager og 3) nåtiden (ibid.)

Den første tidsepoken omhandler opprinnelsen til Island og dekker også sagatiden.

Den andre epoken er det lange og relativt ubeskrevne tidsrommet mellom opprinnelsen og nåtiden. '*Gamle dager*' sees på som en hard epoke hvor folket var utarmet, den teknologiske standarden var lav og de danske handelsmenn drev utbytting av Island. Det oppleves som om '*gamle dager*' sluttet en gang rundt den andre verdenskrig.

Siden den gang har Island blitt et moderne samfunn og det har vært store endringer på alle områder. '*Nåtiden*' sees på som noe kvalitativt annerledes enn '*gamle dager*'.

Følelsene knyttet til disse tidspunktene er like varierte som epokene selv, sier

Hastrup. Den første perioden, pionerepoken, var en tid med stolte minner

gjenspeilet i sagaene, heroisme og litterært raffinement. Den neste perioden står i

sterk kontrast til den første perioden fordi den i motsetning til stolthet forbindes med elendighet og forakt. Men det er også til en viss grad en følelse av tristhet på vegne av forfedrene som strevde. Nylig er det også oppstått en følelse av nostalgi for den 'rene' fortiden blottet for utenlandsk påvirkning (ibid.).

Nåtiden oppleves som en periode med progresjon, økt teknologisk sofistikert og velstand. På denne bakgrunn oppstod det i enkelte fiskesamfunn et begrep om *mótorbátaöldin* (motorbåtalderen) (Pálsson i Hastrup 1998:26). Denne perioden har også skapt en følelse av økt sosial differensiering som er en konsekvens av Islands transformasjon fra et angivelig klasseløst samfunn bestående av uavhengige og tilsvarende fattige bønder til et fiskesamfunn dypt plantet i verdensmarkedet.

Den første bosettingen

Den norrøne bosettingen på Island begynte i det niende århundret. Tidligere hadde Island kun vært befolket av en liten andel irske munkere (fra det åttende århundret).

De flyktet da hedningene bosatte seg på øya, ble det fortalt i *Íslendingabók*⁸

(Karlsson 2000). I *Landnámabók*⁹ (Book of settlement/ Bosettingsboka), som forteller

⁸ *Íslendingabók* ble skrevet av presten Ári Þorgilsson den lærde (the Learned, norsk oversettelse er vel den lærde?) i perioden 1122 – 33. Den består av tjue sider om Islands tidlige historie (Karlsson 2000).

⁹ *Landnámabók* handler om bosettingen av Island og de første bosetterne. Skriftene ble skrevet sent i det 13. århundre og senere og de teller mellom 100 og 200 sider hver. Referanser til tapte versjoner og deres forfattere indikerer klart at samlingen og skrivingen startet i Aris (se fotnote 1) dager, og det er noen indikasjoner som peker på at Ari i det minste deltok i det verket (Karlsson 2000).

om den første bosettingen av Island, hevdes det at Island ble oppdaget av en norsk viking som het Naddoddr. Han skulle egentlig til Færøyene, som vikingene oppdaget under første halvdel av det niende århundre, men Naddoddr bommet på Færøyene og havnet i stedet på Island (Karlsson, 2000).

I en annen versjon av Landnámabók fortelles det at Island først ble oppdaget av en svenske kalt Garðar Svavarsson som seilte seg bort i en storm da han egentlig var på vei til Hebridene for å hente arven etter sin kones. De to versjonene av Landnámabók er imidlertid enige om at det var Flóki som gav landet sitt navn. Han var en skuffet nordmann som hadde gjort det første forsøket på å bosette seg på Island, men mistet hele husdyrbestanden sin under en hard vinter. De to versjonene av Landnámabók enes også om at nordmenns oppdagelse av Island var en konsekvens av skandinaviske vikingenes umettelige reiselyst under vikingetiden (ibid.).

Det var en overvekt av norske bosettere på Island viser en analyse av personnavn og opprinnelsessted fra Landnámabók (Hastrup 1998), mens dansker og svensker utgjorde mange færre av bosetterne. Det var også et keltisk element i befolkningen. Disse kan ha kommet med vikingene som slaver, tjenere eller muligens koner (Karlsson 2000). Hovedvekten var altså norsk og i flere århundre etter bosettigen

kunne man ikke skille språket som ble snakket på Island fra andre vest-norske dialekter.

Hvorfor de norrøne vikingene reiste til Island og bosatte seg der, finnes det ingen klare svar på. En foreslått forklaring er at de ble drevet av et behov for land og beitemark, men ettersom Norge ikke var særlig tett befolket på den tiden, så kan dette neppe være hovedårsaken (Hastrup 1998). I *Landnámabók* fortelles det at den vanligste grunnen til emigrering fra Norge var et ønske om å unnsnippe Harald Hårfagres tyranni, ettersom han forsøkte å ta makten over de mange og små kongedømmene i Norge. I følge sagaene arvet Harald Hårfagre et kongedømme i øst-Norge, men bestemte seg for å forene hele landet under sitt herredømme. Han klarte å samle det som den gang var hele Norge og skapte det norske kongedømmet. Mange av de mindre herskerne flyktet fra landet, og noen av disse dro til Island (Karlsson 2000). For de frihetselskende islendingene var Harald Hårfagres samling av Norge under sitt herredømme, en stor trussel mot deres integritet blir det fortalt i *Landnámabók* (Hastrup 1998), men emigrasjonen til Island må hovedsaklig ses på som en del av den storstilte ekspanderingen blant det nordiske folk i vikingtiden, i følge historiker Gunnar Karlsson (2000).

Najonalromantikken og den islandske nasjonalismebevegelsen

Fra 1262 – 1944 var Island underlagt en annen styresmakt. Fra 1262 til 1397, da Norge ble lagt under danskekongen, var Island underlagt den norske kongen og til 1944 var Island underlagt Danmark. Dansketiden i Islandsk historie er preget av vonde minner om utbytting og undertrykking. I slutten av 1830- årene fikk ideen om utvidet lokalstyre på Island økt støtte i befolkningen og de danske offisielle utsendingene så også fordelene ved et sterkere og mer sentralisert styre innenfor landet. Men først 1874 skjedde det et kompromiss mellom Island og Danmark hvor Island fikk innvilget sitt krav om en lovgivende forsamling. Først i 1944 fikk Island sin uavhengighet. Da tyskerne invaderte Danmark i aprildagene 1940 erklærte Alltinget at den islandske regjeringen skulle ta over alt ansvar for islandsk politikk. Den 17. juni 1944 erklærte Island seg uavhengig fra Danmark.

Nasjonalismebevegelsen på Island var stimulert av Romantikken sine ideer som rådet i Europa etter 1800. Tidlig på 1800- tallet, i 1810, under den spirende romantikken som førte med seg en interesse for det nasjonale og historien, reiste den danske lingvisten Rasmus Christian Rask til Island. Han var av den oppfatning at det islandske språk var det originale fellesspråket til det skandinaviske folk og han ønsket å studere det. Han ble raskt klar over hvor truet det islandske språk var av dansk innflytelse. Dette gjaldt spesielt i Reykjavik- området. Rask lanserte spådommen at dersom det islandske språk skulle følge samme utvikling framover,

så ville ingen snakke islandsk i Reykjavik-området om 100 år og om 300 år ville språket være utryddet.

For å motstå denne utviklingen etablerte Rask det islandske litterære samfunn (*Hið íslenska bókmenntafélag*) som hadde som hovedformål å publisere bøker, både fra middelalderen og moderne, på islandsk. Samfunnet fikk en avdeling i København, drevet av studenter og intellektuelle, og en avdeling i Reykjavik. København-avdelingen var den mest aktive med hensyn til antall publikasjoner.

Idéen om Island som et unikt land med en unik kultur fikk først fotfeste under uavhengighetskampen mot Danmark på 1800- og 1900- tallet.

Nasjonalismebevegelsen begynte som en litterær bevegelse før den ble politisk og de islandske studentene i København fikk en sentral rolle i å skape en nasjonalismebevegelse hvis formål var at Island skulle bli et selvstendig land.

Studentene grunnla tidsskriftet *Fjölnir* for å fremme islandsk språk og litteratur samt øke bevisstheten omkring kultur og nasjonal særegenhet på Island. *Fjölnir* ble særlig kjent for de patriotiske diktene til Jónas Hallgrímsson som betød mye for den litterære nasjonalismebevegelsen på Island (Karlsson 2000).

Nasjonalismebevegelsens viktigste argumenter for at Island burde være selvstendig var at Island hadde en egen kultur med et eget språk, litteratur og historie. I tillegg brukte de islandske poetene argumentet om at islendingene og danskene hadde forskjellige mødre (Björnsdóttir, 1996).

Den islandske nasjonalismebevegelsen er influert av det som skjedde i Norge, Norden og Europa tidligere på 1800- tallet. Det var de samme nasjonalromantiske ideene og politiske uavhengighetskamper som ble kjempet andre steder i Europa. De samme nasjonalismeprosessene som hadde foregått andre steder tidligere skjedde på Island mot slutten av 1800- tallet. Verdiene som forfektes, uavhengighet, unikhhet og nasjonalromantikk var de samme under f.eks Norges kamp for selvstendighet i 1814. Den norske nasjonalismen var med på å skape ideene om Sagaøya.

Verdiparametere som ble skapt av norrønifiseringen

De islandske intellektuelle i København på slutten av 1800-tallet skapte en ny måte å tenke omkring islandskhhet påvirket av Opplysningstiden og Romantikken. De skapte det nye bildet på Island med bakgrunn i en agenda som gikk ut på å

bevisstgjøre islendingene på sin egen kulturelle identitet slik at Island var i stand til å ta opp uavhengighetskampen med Danmark.

Uavhengighetsbevegelsen fokuserte først og fremst på unikheten til Island, at Island hadde et eget språk, en egen historie og kultur. Videre ble det fokusert på renhet, at danskene og islendingene ikke hadde samme mødre (Ellingsen, Warring og Bjørnsdottir, 1995) og således ikke samme blod. Dette synet på hva som gjør en islending til en islending finner vi spor av i dag gjennom deres forhold til for eksempel språk, natur, og globalisering.

Myten om at Islendingene flyktet fra Norge for å unngå å underlegge seg Harald Hårfagre og for å bevare sin autonomi, integritet og selvstendighet har sin egen realitet som en del av den levde tradisjonen og som narrativ siver den inn i nåtidens syn på hva som er 'Islandskhet' (Hastrup 1998:31).

Jeg ble fortalt denne historien flere ganger under mitt feltarbeid, med mer eller mindre ironi og overdrivelser, blant annet en versjon der de som til slutt kom fram til Island og som dagens islendinger er etterkommere av, det var de mest individualistiske, frihetselskende og de sterkeste vikingene. Dagens islendinger

nedstammer fra de som ikke ville underlegge seg Harald Hårfagre og var villige til å legge ut på den lange og farlige ferden til Island for å oppnå frihet. Av disse var det igjen kun de helsemessig sterkeste som overlevde reisen over havet. Denne myten blander idéen om unikhet (de sterkeste, mest individualistiske) og likhet (ville ikke underlegge seg en konge), i speidd en idé om "survival of the fittest".

Bosettingshistorien skapte en opprinnelsesmyte som i dag kjennetegner den islandske oppfatningen av verden, i følge Kirsten Hastrup (1998). Myten forteller at de vikingene som ga seg ut på reisen til Island var motivert av en søken for autonomi og et krav om frihet og likhet. Det islandske samfunnet oppstod som et alternativ til de sentraliserte og føydale kongedømmene i Europa (ibid.). Denne myten finner vi uttalt i Landnámabók.

Myten ligner til forveksling på den amerikanske 'frontier'- myten om 'the self-made-man' (Butler, i Milner II, O'Connor og Sandweiss red. 1994). Dette er Davy Crockett et godt eksempel på. Historien om Davy Crockett illustrerer blandingen av realitet og myte, sannhet og legende. Mer enn 150 år etter sin død har han fortsatt status som en Amerikansk folkehelt. I følge Butler har han fortsatt denne statusen fordi hans liv, både de virkelige og forestilte hendelsene, fanger viktige aspekter av 'Amerikanskhet'. Han fremstod som en stødig mann som møtte utfordringer,

lidelser og selv døden med en beundringsverdig stoisisme. Crockett, og hans medborgere i Alamo, personifiserte amerikanske forestillinger om hva det betød å verne om frihet og motsette seg undertrykkelse (ibid.).

Forkjemperne for Islands uavhengighet og islendingenes nasjonale oppvåkning fokuserte på Islands fortid for å begrunne at Island av naturlige og historiske årsaker burde være selvstendig. Sagaene stod sentralt i konstruksjonen av en nasjonalromantisk ideologi, men gamle symboler og tradisjoner ble også revitalisert for å brukes i uavhengighetskampen. Alltinget ble også tatt i bruk som symbol på det unike islandske og et argument for at det eksisterte et fullgodt demokrati på Island som kunne erstatte den danske kongen. Nedenfor skal jeg beskrive hvordan Sagaene, Alltinget, Fjellkona (fjallkonan) og Þorrablót ble gjenskapet av nasjonalismebevegelsen som noe unikt Islandsk.

Sagaene

Sagaene ble skrevet på 1200-tallet, det vil si at det eldste bevarte manuskriptet ble skrevet da, og det kan ikke bevises at de ble skrevet tidligere. Sagaene består av den Eldre Edda (poetisk Edda) og Snorre-Edda (prosa Edda) skrevet av Snorri Sturluson. Sistnevnte er nok mest kjent og handler om de norske kongene. Den

eldre Edda er en samling poetiske tekster som blant annet handler om hvordan man bør leve og forholde seg til hverandre.

Sagatiden er for islendingene "the Golden Age". Grunnen er at det var da den muntlige fortellertradisjonen ble skrevet ned og dermed fikk stor betydning for verdenslitteraturen og verdenshistorien selv om Sagaene ikke er pålitelige historiske dokument. Noen forskere avfeier de fordi de er skrevet lenge etter hendelsene de forteller om, andre forholder seg til dem som narrativer (Hastrup) som har en verdi ved at de gir et innblikk i levemåten og tenkemåten i middelalderen og hvordan man snakker om dette i dag.

Sagaene er for eksempel ikke bare tekst, man også underliggende kulturelle kart og paradigmer man lever i termene av. Pálsson bemerker at sagaene og senere tekster, krøniker og folkehistorier, har bidratt til fetisjeringen av islandsk kultur og nasjonalarven (Pálsson i Hastrup 1998). Noen måter å snakke på og noen måter å skrive på er bedre og mer riktige en andre. Islandskhet er stort sett en sak om smak som vi vet markerer sosiale klasser (Bourdieu 1995) selv om dette tilsynelatende fornektes av likhetsidealene i den islanske kulturen.

Alltinget – symbolet på kontinuitet og selvstendighet

Alltinget på Island ble opprettet mot slutten av bosettingsperioden, i følge Aris Íslendingabók . Alltinget heter det samme i dag som det het i 930 og symboliserer på den måten historisk kontinuitet. Alltinget og stedet der Alltinget fant sted, Þingvellir, er et viktig nasjonalsymbolet for islendingene. Det er nasjonens helligdom og hjemmet til *Fjallkonan*, Islands mytiske mor og beskytter av nasjonen. Alltinget har en hellig plass den islandske historien og samtiden.

Alltinget på Island blir ofte omtalt som en unik hendelse og en stor nyhet, utropt av enkelte til verdens eldste demokratiske institusjon. Det sies at ingen andre nordiske land hadde lover eller en parlamentarisk forsamling i den sene middelalder, men i følge historiker Gunnar Karlsson (2000) er islendingenes påberopelse av denne verdensrekorden heller tvilsom.

Karlsson mener at vi ikke har god nok grunn til å kalle befolkningen på Island en nasjon så tidlig som i 930. Alltinget kan derfor ikke sies å ha blitt opprettet for en allerede eksisterende nasjon, men det er mer sannsynlig at samlingen på Þingvellir hadde en betydning for å utvikle et stort felleskap. Det fantes lover og styresett

overalt hvor nordmenn bosatte seg på den tiden, men Island var uansett et stort lovdistrikt etter nordiske standarder på den tiden (ibid.).

Fjallkonan – nature and nurture

Den genealogiske forbindelsen mellom landet og folket ble etablert under Romantikken og symbolet på denne forbindelsen finner vi i *Fjallkonan* (fjellkona). Fjallkonan bar i seg elementer av både natur og oppfostring. Hun ble sett på både som mor og beskytter av nasjonen. *Fjallkonan* var på samme tid utenfor kulturen og en del av naturen, men hun var også en del av kulturen. Hun symboliserte det islendingene så som genuint og rent islandsk samtidig som hun reflekterte islendingenes ønske om å være en uavhengig nasjon. Fjallkonan er derfor ikke bare et nasjonalsymbol, hun representerer også den nasjonale visjon, nasjonens ultimate drøm (Björnsdóttir i Hastrup 1998).

Det var de islandske poetene som brukte fjallkonan som et symbol i sine tekster. Og selv om begrepene om genealogi og natur var vanlige bilder i romantikkens litteratur, tok disse abstrakte begrepene rot på Island i et klart visuelt bilde som personifiserte en kraftfull, poetisk forbindelse mellom mor, hjem og nasjon. (Koester i Hastrup, 1998).

To nært knyttede dimensjoner inngår i bildet av fjallkonan, i følge Bjørnsdóttir: 1) den kulturelle/moderlige og 2) den politiske/maskuline (Bjørnsdóttir i Pálsson og Durrenberger red. 1996). Den kulturelle/moderlige dimensjonen bestod av islandsk språk, kultur og historie som man anså å være rotfestet i kroppen hennes og aktivt kontrollert av henne. Den politiske/maskuline dimensjonen bestod av Islands politiske makt og suverenitet.

Fjallkonan var kilden til dette, men hun hadde ikke aktivt kontroll over landets politiske makt. Det delegerte hun til sine sønner. Men sønnene var fremdeles knyttet til og avhengige av sin 'mor', hvis båndene til moren ble brutt ville de opphøre å eksistere som frie menn (ibid).

Bjørnsdóttir beskriver også hvordan dette bildet ble knyttet til presidentskapet på Island. Som fjallkonan representerer presidenten suverenitet og nasjonal enhet, standhaftighet eller immobilitet, og til sist det alle islendiger har til felles: landet, språket og kulturen.

Med valget av den første kvinnelige presidenten, Vigdís Finnbogadóttir, smeltet bildet på fjallkonan og presidentskapet helt sammen. Som fjallkonan var hun en selvstendig mor, og ulikt de fleste andre islandske kvinner, hadde hun til en viss grad erobret mennenes verden (den ville) ved å ha høyere utdanning og lang erfaring fra utlandet.

Hastrup (1998) kritiserer denne teorien utifra at man ved sist valg (1996) valgte en mannlig president som overhodet ikke passer til de kvaliteter beskrevet for fjallkonan. Men Hastrup mener allikevel at Björnsdóttirs fremstilling er god å tenke med.

Hastrup (1998) mener fjallkonan er bildet par excellence på at den islandske verden befinner seg mellom en tidløs natur og et kulturelt presens, hvor menneskene balanserer på en skarp kant mellom tradisjonalt og modernitet, eller mellom urørlighet og sårbarhet.

Lowenthal (1990) mener at fortiden, eller heller fortidighet, er enormt viktig for identiteten til islendinger og at deres fremtid avhenger av diskursen om fortiden. E.J Hobsbawn skriver om at tradisjoner ofte er av nylig oppfinnelse og noen ganger

funnet opp for å konstruere et bilde på noe rotfestet i den fjerneste fortid. Det var det den islandske uanhengighetsbevegelsen var med på å gjøre.

Symbolet på fjallkonan, et nasjonalt symbol på renhet, skaper en følelse av harmoni og historisk enhet.

Porrablót - smaken av islandskhet

Matfesten *porrablót* kan forstås på samme bakgrunn som *fjallkonan*, som et ønske om kontinuitet og renhet, men også som et behov for å opprettholde og feire det islandske i den globale landsbyen (Hannerz , 1980) hvor kommuniseringen av islandskhet ikke har samme relevans i daglig praksis. Med det mener jeg at det ikke er en identitet som er til stede i hverdagslivets diskursfelt (Bourdieu 1977), men som heller har et defineringsbehov i møtet med 'otherness' (Hastrup 1998) på den internasjonale scene.

Det er lokale variasjoner når det gjelder sammensetningen av måltidet, men det generelle temaet er å spise rik, tradisjonell mat, som er mer eller mindre knyttet til livet på landsbygda. Rettene som serveres er blant annet halv-råttent haikjøtt, sauetestikler, smalahove, lever og blod innpakket i lamme-magesekker kombinert med smør og myse og de har hatt en høy grad av kontinuitet opp gjennom årene.

Jeg var på to Þorrablót- arrangementer. Det ene var hjemme hos en antropolog som hadde flere utenlandske gjester og han moret seg veldig med å presentere maten. Han gjorde et humoristisk poeng ut av hvor uspiselig mye av denne maten fortøner seg for mange og hvor tøffe islendingene er som spiser denne maten. Det andre arrangementet var for utenlandske studenter og det ble servert smalahove, sylter, råttan hai og islandsk brennevin. På begge arrangementene var det en eksotifiserende presentasjon av islandskhet.

Þorrablót- tradisjonen stammer fra før-kristne tider og er i dag et rituale som går ut på å spise tradisjonsrik islandsk mat. Det var opprinnelig et offringsrituale og under revitaliseringen av denne tradisjonen var den populære forklaringen om opprinnelsen at det var en fest for den norrøne guden Tor (is.Thórr). Det er ikke den eneste eller nødvendigvis mest korrekte teorien, men det er den teorien som har festet seg hos islendingene, mener Hastrup (1998).

I siste halvdel av det nittende århundret skjedde det en revitalisering av Þórrablót. Dette var en periode med sterke nasjonale følelser og økende krav om Islandsk suverenitet i forhold til Danmark (ibid.), en antatt avgjørende kontekst i gjenskapelsen av þorrablót- festen. Det var første gang festen stod fram som et offentlig rituale. Tidligere hadde den vært av en mer privat karakter som fant sted

på de enkelte gårdene. Slik ble en tradisjon gjenskapt, og et felles tema var å påkalle fortiden og lovprise de islandske dyder.

Etter denne første revitaliseringen skjedde det en nedgang i gjennomføringen av matritualet i byene da de var under sterk utenlandsk påvirkning fra begynnelsen av dette århundret. Men etter 1950, og i økende grad på 70- og 80-tallet, foregikk det en ny revitalisering av porrablót i byene, hvor etterkommerne av bondebefolkningen nå uttrykker ønske om å spise tradisjonell islandsk mat. Porrablót er i dag en kommersiell suksess (ibid.).

Måltidet repeterer seg selv og presenterer oss med et relativt stabilt element i smaken av islandskhet. Ritualet symboliserer kontinuitet. I denne forbindelse er det sosiale systemet representert ved jordbrukssamfunnet fordi det er jordbruksartikler man konsumerer, altså er dette et rituale som feirer bondesamfunnet og fremholder nettopp denne identiteten. Ritualet reflekterer ikke at det er fiskeindustrien som i dag er hovednæringsvei og står for størsteparten av bruttonasjonalproduktet (Hastrup, 1998).

Gjennom å "spise fortiden" fortsetter islendingene med å feire seg selv og "the glorious past" som de kaller sagatiden.

Slik Hastrup tolker porrablót- ritualet markerer det et sosialt rom. Dette sosiale rommet er Island og porrablót fungerer som det Connerton kaller "commemorative practices" (Connerton, 1989), en praksis som kontinuerlig gjenskaper det islandske sosiale rom. Det å spise fortiden er en sosial handling som knytter individene ikke bare til et sted, men også til en særskilt historie og kultur (Hastup 1998, Douglas 1982). Goody hevder at jo mindre et samfunn er, jo større betydning har det lokale kjøkken i opprettelsen av grenser (Goody i Hastrup 1998). Hastrups empiri kan forstås i lys av dette.

Med den økende internasjonaliseringen og påvirkningen fra fler og fler ikke-islandske elementer, så øker sårbarheten, mens de unike islandske evenementene synes å være færre. Hastrup mener dette er en grunn til at tradisjoner gjenoppfinnes og porrablót gjenskapes (Hastrup, 1998).

Allikevel er det ikke slik at konsumentene bare er objekter, de er også aktører som er med på å definere sitt sosiale rom. Når det gjelder porrablót så handler

islendingene både i henhold til en årgammel tradisjon og de redefinerer den gjennom sine handlinger.

” Through the reproduction of an essentially material act of consumption the Icelanders fill the gap between the cultural order as constituted in society and as lived by the people. By eating the past, a synthesis is created which confirms the uniqueness of the remote island within the ‘global village’.

(Hastrup, 1998:106).

Det amerikaniserte Island

“(…)[I]slendinger har gått inn i nåtiden med amerikansk kuletyggis i kjeften.”
(Góðir Íslendingar, Breiðfjörð 1999: 7)

I 1951 ble Iceland Defence Force¹⁰ opprettet og tre-fire tusen amerikanske soldater ankom Island. Flesteparten ble stasjonert ved flyplassen i Keflavik (utenfor Reykjavik) (Whitehead, 1998). Militærbasen skapte arbeidsplasser for islendingene og sammen med Marshall- hjelpen Island fikk, ble etterkrigstiden en periode med stor økonomisk vekst og velstandsøkning (Karlsson 2000)¹¹ .

Militærbasen fikk stor kulturell innvirkning på Island særlig på 50-, 60- og 70- tallet, da aktivitetsnivået på var på det høyeste (ibid). Amerikanerne brakte med seg musikk, radio og tv, amerikansk mote, biler og annen teknologi. I dag kan man se den amerikanske påvirkningen mest tydelig i forhold til bilkulturen på Island, men også på områder som byplanlegging og mediekultur. Det er langt flere amerikanskproduserte filmer på islandske kinoer og færre europeiske enn i de

¹⁰ Iceland Defence Force er militærvesenet som ble opprettet etter en forespørsel fra NATO om å beskytte Island og Nord-Atlanteren. Avtalen gikk ut på at USA skulle beskytte Island og de Nord-Atlantiske områdene mot eventuelle angrep. USA og Island skrev under avtalen i 1951.

¹¹ Island opplevde i motsetning til andre land økonomisk oppsving under krigen. Fisket var godt og konkurransen liten fra landene i nærheten ettersom de var i krig. Etter krigen forhandlet islandske politikere direkte med amerikanerne om Marshall hjelp og fikk nesten dobbelt så mye som andre land i direkte stønad per innbygger (Karlsson 2000).

andre nordiske landene¹². I tillegg finner man rarieteter som stor utberedelse av amerikanske juledekorasjoner og høyt konsum av Coca Cola.

Den geografiske beliggenheten til Island, mellom Europa og USA brukes også som et bilde på islendingers kulturelle identitet. Island er noe eget som ligger et sted mellom den amerikanske og den europeiske kulturen. Den tidligere sterke tilknytningen til Norden er svekket. Der islendinger tidligere orienterte seg mot København, særlig når det gjaldt å studere, så er dagens unge i større grad orientert mot London, Berlin og New York.

Den store tilflyttingen av amerikanske soldater og det kulturelle bombenedslaget dette medførte på Island har vært gjenstand for mange heftige debatter på Island i løpet av den tiden basen har eksistert. Mange fryktet at den nasjonale kulturen, språket og tradisjonene ville ødelegges av amerikanernes tilstedeværelse. I dette kapitlet skal jeg se på hva ved den amerikanske kulturpåvirkningen som har vært

¹² EUROSTAT har foretatt en statistisk undersøkelse av filmer vist på kinoer i europeiske land i 1998. Statistikken viser bl.a hvor stor prosent av filmene som ble vist i de europeiske landene i 1998 som var produsert i henholdsvis hjemlandet, Europa forøvrig og USA. På Island var 84,2 prosent av filmene produsert i USA og 12 % i Europa. 1,3 % var produsert på Island. Island hadde lavest andel europeiske filmer på kino av alle landene som var med i undersøkelsen. I Norge var 55 % av filmene i 1998 produsert i USA (tall på europeiske filmen var ikke oppgitt). I Sverige var 57 % av filmene produsert i USA og 31,2 % europeiske. Island hadde altså høyest andel amerikanskproduserte filmer og lavest andel europeiske av landene i undersøkelsen (Statistics in focus. Industry, trade and services. Theme 4, 2/2001, EOROSTAT 2001)

gjenstand for debatt, hva ble oppfattet som truende på den islandske kulturen og hvorfor? På hvilken måte har verdiparameterne som ble skapt av norrønifiseringen preget hvordan islendinger har forholdt seg til og bearbeidet impulsene fra amerikaniseringen? Hvordan preger dette igjen dagens debatt om globalisering?

Opprettelsen av den amerikanske militærbasen i Keflavik

Island har aldri hatt noe militærvesen og da andre verdenskrig brøt ut fryktet de allierte at Tyskland skulle okkupere Island slik de hadde gjort med Danmark (Karlsson, 2000). Island hadde erklært seg nøytrale og tidligere avslått tilbud fra britene om beskyttelse, selv etter at Danmark ble okkupert av Tyskland. Island ble okkupert av britiske militærstyrker i mai 1940. Den britiske styrken bestod av cirka 25 000 menn hovedsakelig stasjonert i Reykjavik og omkringliggende områder (ibid).

Da de tyske styrkene nærmet seg den engelske kanal i 1940 følte de britiske myndighetene at de ikke lenger hadde råd til å ha en så stor styrke stasjonert så langt unna som Island, som åpenbart ikke befant seg i noen umiddelbar fare for

invasjon. Slik oppstod ideen om å overlate beskyttelsen i USA sine hender, som ennå ikke hadde begitt seg inn i krigen (Whitehead, 1998).

Fra Islands synspunkt kunne ikke England tilby mye beskyttelse i det lange løp ettersom faren for en tysk invasjon av England var overhengende. På den andre siden holdt Island seg fortsatt til sin nøytralitetserklæring og var derfor tilbakeholdne med å be om beskyttelse (ibid.)

Amerikanerne var også tilbakeholdne i forhold til å overkjøre Islands nøytralitet, men begynte å se Island som en militært viktig utpost for framtiden. Til slutt kom man til en avtale mellom den islandske og amerikanske regjering, der den britiske regjering meklet. Island gikk med på å betro amerikanerne deres beskyttelse på betingelse av at de skulle forlate landet så snart krigen var over.

Den første amerikanske soldaten kom til Island i juli 1941. Amerikanerne brakte inn en 60 000 manns stor styrke som skulle vise seg å være mye mer aktive enn britene. Ytterst på halvøya Reykjanes, nær fiskelandsbyen Keflavík , bygde de en ny flyplass og en stor militærbase som var i drift inntil i 2006 (ibid.).

Da krigen var over skulle amerikanerne forlate Island etter avtalen, men i mars 1945, to måneder før Tyskland kapitulerte, kom den amerikanske regjering med et forslag til den islandske statsministeren Ólafur Thors om å drive militærbasen i Keflavik på permanent basis. Amerikanerne ønsket å bli og fant det vanskelig å forstå hvorfor islendingene kunne ha noe i mot det. For islendingene var nøytralitet og fravær av militærvesen en essensiell del av det nasjonale selvbildet, tett knyttet opp til bildet av uavhengighet (Karlsson 2000).

Ólafurs regjering skulle vise seg å være dårlig forberedt for å takle denne saken (Karlsson 2000). Han visste at dette forslaget ikke ville få støtte av hans eget parti, nasjonalistene, eller sosialistene, så han ba amerikanerne vente litt. Det gikk flere måneder og høsten 1945 kom USA med en formell forespørsel om å få opprettholde tre permanente baser på Island (Whitehead, 1998). Den islandske regjeringen nedsatte en komité av Alltingsrepresentanter for å diskutere saken. Sosialistene hadde sterke motforestillinger mens de andre representantene ikke klarte å bestemme seg og dermed vant sosialistene fram og foreslo en klar avvisning av forslaget fra USA. Til tross for dette forble amerikanerne i landet gjennom vinteren og den påfølgende sommeren, men bare med ca. 2000 menn.

Etter sommeren 1946 inngikk Ólafur en avtale med den amerikanske regjering om at militærstyrkene deres måtte forlate Island, men ettersom de fortsatt hadde styrker i Tyskland, kunne de oppbevare personell og utstyr på Keflavik flyplass i minimum seks og et halvt år. Denne avtalen skapte stor politisk splid.

Uavhengighetspartiet støttet avtalen, sosialistene var i mot. Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet var delt i to i sitt syn på avtalen. Men den ble vedtatt med 32 stemmer over 19. Sosialistene trakk seg fra regjeringssamarbeidet med stor bitterhet og Keflavik-avtalen ble av mange sett på som en skadelig krenkelse av Islands nøytralitet. Ca. 600 – 1000 amerikanere ble igjen på Island.

Da den kalde krigen trappet opp ved kommunistenes kupp i Tsjekkoslovakia i 1948 startet forhandlingene om å opprette en forsvarsunion for nordatlanteren og Island ble invitert til å delta. Etter store interne debatter og stridigheter (sosialistene var sterkt imot avtalen), vedtok Alltinget i mars 1949 at Island skulle delta i forsvarsunionen. Regjeringen kunngjorde overfor Alltinget at Island og USA hadde kommet til enighet om at Island ikke trengte å motta utenlandske militærstyrker i fredstid. Da utenriksminister Bjarni Benediktsson skrev under NATO- avtalen på vegne av Island fremførte han muntlig de samme reservasjonene (Karlsson, 2000). Men i 1951 skulle det vise seg at denne muntlige avtalen ikke skulle holde lenge.

Koreakrigen og frykten for at tredje verdenskrig skulle bryte ut var bakgrunnen for at den amerikanske regjering i 1951 inngikk en avtale med den islandske regjering om å ta over den militære beskyttelsen av Island og utstasjonere militærstyrker i landet for dette formålet. Alltinget var ikke samlet på dette tidspunkt (det var om sommeren), men alle representantene ble konsultert på forhånd bortsett fra sosialistene som ble ansett som upålitelige (Karlsson, 2000). Da avtalen ble lagt fram for Alltinget på høsten stemte alle representantene til sosialistpartiet mot, men det var ikke nok til å nedstemme avtalen.

Slik ble Iceland Defence Force opprettet i 1951 og amerikanerne utplasserte en militærstyrke på tre-fire tusen soldater på flyplassen i Keflavík.

I mars 2006 meddelte USA Island at de ville avvikle sitt engasjement ved militærbasen i Keflavik innen september 2006. Det kom ikke som en overraskelse på islendingene ettersom mannskapet på basen jevnlig var blitt redusert de siste årene, men likevel var mange islendigner skuffet over beslutningen. Andre igjen mente at det var på tide. Den islandske regjering fryktet å stå uten noen militær avtale om beskyttelse ved et eventuelt angrep og så ikke andre muligheter enn et fortsatt samarbeid med amerikanerne og tok initiativ til nye forhandlinger. I oktober 2006 kom USA og Island til en overenskomst om at USA skal ha ansvaret for Islands

forsvar selv om de ikke lenger har militær beredskap i landet på permanent basis (Haarde, 2007).

Amerikaniseringen - kulturell påvirkning

I følge Björnsdóttir (i Durrenberger og Pálsson red. 1989) representerte tilstedeværelsen av de amerikanske styrkene og Islands NATO- medlemskap de symbolske skillelinjene mellom venstre- og høyrefløyen i islandsk politikk.

Islendingene er delt i synet på og følelsene overfor de militære og økonomiske konsekvensene av den amerikanske NATO-basen, men majoriteten deler synet på og frykten for at den militære tilstedeværelsen utgjør en trussel mot islandsk kultur og språk og dermed en trussel mot Islands uavhengighet. Medlemmer av alle de politiske partiene støtter kampen for å bevare Islandsk kultur og språk rent og ubesmittet (ibid.) .

Mange fryktet at en så stor, fremmed befolkning som den amerikanske militærstyrken, ville ødelegge den nasjonale kulturen, språket og tradisjonene. Det sikkerhetspolitiske argumentet kunne slå begge veier, det var like sannsynlig at

militærbasen ville tiltrekke seg en krig som å beskytte Island mot en eventuell atomkrig (Karlsson, 2000).

Problemene og konfrontasjonene mellom amerikanerne på militærbasen og islendingene fortsatte. På 60- tallet begynte amerikanerne, med tillatelse fra de islandske styresmakter, å ta inn fjernsynssignaler fra USA som kunne mottas av mer enn halve landets befolkning.

På dette tidspunkt eksisterte det ikke noe Islandsk fjernsyn. Intellektuelle fra alle politiske partier (bortsett fra sosialistene som var ekskludert av taktiske hensyn) reagerte sterkt mot at en fremmed militær styrke skulle ha monopol på dette nye og mektige mediet som stadig kom inn i flere islandske hjem. Politikerne hadde allikevel ikke mot til å forby amerikanerne til å ta imot fjernsynssignaler (Whitehead, 1998).

Den Islandske nasjonale kringkastningstjenesten (Ríkisútvarpið) startet sendinger i 1966, med ekstremt få ressurser og etter å ha sendt noen år ble amerikansk fjernsyn begrenset til militærbaseområdet. Men de som ville ha tilgang på amerikanske kanaler og ikke bodde altfor langt unna militærbasen fikk det til.

Siden 1974 har ingen politiske partier på Island hatt avskaffing av den amerikanske militærbasen på sitt politiske program. Uansett er basen mindre viktig for islendinger nå enn den var i perioden 1950 – 70 fordi dens aktiviteter stort sett har forholdt seg statisk mens den for den islandske befolkning har bredt seg voldsomt ut. På 1960- tallet var amerikaniseringen en betydelig kraft når det gjaldt å påvirke populærkulturen på Island (ibid.).

I dag, med tre store islandske fjernsynskanaler, flere mindre og mange utenlandske, bryr ingen seg om at islendinger ser på fjernsynskanalene til militærbasen i Keflavík.

Flere tusen amerikanere og deres familier, var inntil avskaffelsen av basen i 2006, stasjonert på NATO-basen og de har sine egne matvarer, gule skolebusser, og enda viktigere radiostasjoner og overføring av amerikanske TV- kanaler. Amerikansk media skulle vise seg å ha stor innflytelse på islandsk kultur.

Björnsdóttir (i Durrenberger og Pálsson red. 1989) beskriver islendingenes ambivalens til tilstedeværelsen av britiske og amerikanske militærstyrker under

andre verdenskrig. Island ønsket uavhengighet fra Danmark og fikk både politisk og økonomisk drahjelp fra britene og amerikanerne. Dette medførte en ubehagelig følelse av skyld og frykt for å involvere seg i forpliktende forbindelser til de utenlandske militærstyrkene. Islendingene måtte balansere kontakten med utlendingene, noe som resulterte i en dobbeltmoral i forhold til å ha kontakt med militærstyrkene.

På noen områder var kontakt med militærstyrkene akseptert og på andre områder var det ansett som en forbrytelse mot den islandske nasjon. Militærstyrkene ble raskt landets største arbeidsgiver og det var akseptert at noen islendinger arbeidet for de der for å klare seg gjennom en vanskelig tid, men brítavinna (britisk arbeid) som de kalte det, var av moralsk og kulturell underordnet rang i forhold til det å arbeide for islandske arbeidsgivere. Slikt arbeid ble sett på som en midlertidig nødvendighet før man tok seg islandsk arbeid og ble gode islendinger igjen.

Ett område der det var null toleranse eller forståelse for omgang med militærstyrkene var overfor de islandske kvinnene som ble kjærester med soldatene. Disse kvinnene ble sett på som forurensede og det var den eneste gruppen som offentlig ble stemplet for sin omgang med de utenlandske styrkene.

Man var overbevist om at kvinner som gikk ut med soldater hadde spesielle negative personlige egenskaper (Björnsdóttir: Durrenberger og Pálsson red. 1989).

Disse kvinnene ble utsatt for mye offentlig sjikanering fordi de symboliserte trusselen om forurensing av den islandske naturen og kulturen. Den ultimate krenkelsen av Islands hellighet var at en islandsk kvinne tok med en soldat til Þingvellir (ibid). Her brukes renhet som et ideal på samme måte som vi skal se i forhold til språk senere i oppgaven.

Björnsdóttir forteller i sin artikkel om islandske kvinner som giftet seg med amerikanske soldater. En av disse kvinnene tok med sin amerikanske kjæreste til Þingvellir fordi han ønsket å lære mer om Island. Der ble de møtt av islandske menn som kastet stein på dem (ibid.).

Björnsdóttir konkluderer i sin artikkel med at kvinner ble sett på som personifiseringen av nasjonen uttrykt gjennom symbolet på Fjallkonan. Kvinnens rolle, som mor og kone, ble sett på som avgjørende for nasjonens uavhengighet og det var i denne ideologiske konteksten at forholdene mellom islandske kvinner og soldatene ble oppfattet som farlig, forurensende og slik sett en trussel mot Islands

eksistens som selvstendig nasjon. Disse ideene som oppstod under andre verdenskrig har dominert den offentlige bevissthet til i dag og den samme stigmatiseringen av kvinner som gifter seg med amerikanske menn skjer i dag, hevder Björnsdóttir (Björnsdóttir: Durrenberger og Pálsson red. 1989).

Islendingene var takknemlige for det politiske samarbeidet og den økonomiske profitten de høstet fra den militære tilstedeværelsen, men på samme tid skapte det tette politiske og økonomiske samarbeidet en følelse av ubehag og skyld og bekymringer om Islands status som uavhengig, selvstendig nasjon. Islendinger var opptatt av å bevare det man anså som distinkt islandsk. Måten man forsvarte Islands uavhengighet på var å beskytte språket, kulturen og den nasjonale identiteten fra utenlandsk innflytelse og forurensing. Disse sfærene måtte for all del holdes rene (Björnsdóttir: Durrenberger og Pálsson red. 1989).

Men handelsforbindelsene til USA betød mer for den islandske regjering, og kontrakten om basen ble underskrevet.

Med amerikanernes tilstedeværelse under krigen var Coca Cola og tyggegummi allerede slått igjennom. Allerede fra 1941 brygget man Coca Cola på lisens på

Island. I det hele tatt tok mange imot livsstilen fra USA med åpne hender. Selv da Island, under store protester, i 1949 ble medlem av NATO, røkket det ikke ved den kjensgjerning at den amerikanske kultur forlengst hadde skapt mote. Folk hadde også som en følge av Marshallhjelpen fått mer penger mellom hendene, og det var gode tider.

Da den amerikanske hær flyttet inn på militærbasen, kunne soldatene motta radio fra hjemlandet. Underholdning og patriotiske programmer ble sendt i stor stil for å holde motet oppe blant de utstasjonerte. Denne radiokanalen ble kalt for "kana-radio", en forkortelse for amerikaner-radio. Den kunne man også lytte til i det meste av det sørvestlige Island, hvor størstedelen av befolkningen bodde og fremdeles bor. Radioen var for mange islendinger et viktig innslag i hverdagen, selv om andre av prinsipp ikke ville lytte.

Filmen *Djæveløya* (Djöflaeyan) av Friðrik Þór Friðriksson fra 1996 skildrer den kulturkollisjonen som fant sted mellom islendinger og amerikanske soldater i etterkrigstiden. Fattige islendinger som flyttet fra landsbygda og inn til byen bodde i de forlatte brakkebyene britiske soldater hadde bygd opp under 2. verdenskrig, *Camp Thule*. Filmen skildrer den store fattigdommen og drømmen om Amerika. Datteren til den antiamerikanske husmoren Karolina gifter seg med en amerikansk

soldat og flytter til Amerika. Snart følger sønnen hennes, Baddi, etter. Han kommer tilbake til Island med ny amerikansk bil, en TV, platespiller med rock'n roll musikk, skinnjakke, bensinlifter, tyggegummi og en rekke nyervervede uttrykk som *"Hey, girl, what are you telling"* og *"life is a bitch, then you marry one"*.

Bestemoren Karolina liker ingenting som har med amerikanere å gjøre. *"De er sodomer og søppel alle sammen"*, sier hun. Baddi kommer hjem med en ekstrem selvtillitt og han roser alt som har med Amerika å gjøre opp i skyene, mens Island er ett bakstreversk land i hans øyne. Baddi lever en stund på kulhetsfaktoren de amerikanske kulturuttrykkene gir han, men sammen med islandsk fattigdom og brennevin går det til slutt veldig ille.

Filmen skildrer etterkrigstiden da den amerikanske popkulturen veltet over Island og brakte islendingene inn i moderne tid i en rekordfart. Filmen er basert på to romaner av Einar Kárason: *"Djaveløya"* og *"Gulløya"*.

Då Fridrik Thór Fridriksson presenterte *Djaveløya* under Filmfestivalen i Berlin i 1997, sa han: *"This is my Birth of a Nation"*, og tenkte da på D.W. Griffith sin storfilm fra 1914 som fokuserte på kulturkollisjon.

Den sterke amerikanske påvirkningen på Island begynte å bekymre de andre nordiske landene. Og dette var en av grunnene til at det nordiske kultursenteret Nordens Hus, ble grunnlagt i Reykjavík i 1968. Målsetningen var å demme opp for den ensidige amerikanske kulturpåvirkningen (Whitehead, 1998).

Muligvis var de andre nordiske landene bekymret på Islands vegne fordi Island er et forholdsvis ungt, moderne samfunn. Den omfattende utviklingen og moderniseringen har skjedd på rekordtid siden andre verdenskrig. I resten av Norden har utviklingen skjedd over lengre tid og virker derfor ikke så voldsom (ibid.)

Den amerikanske kulturen har fått et godt grep om islandske forbrukere. Nær 90 % av fjernsynsprogrammene er engelskspråklige, på kino vises langt flere amerikanske enn europeiske filmer (se statistikk i fotnote 12) , og ingen land i verden drikker mer cola pr. innbygger. Coca Cola smaker nemlig, ifølge islandske fortellinger, mye bedre enn andre steder, fordi den er laget på islandsk vann som er det reneste i verden. Et eksempel på globaliseringens homogeniserende og fragmenterende prosesser som virker på samme tid (Hannerz, 1980).

Hvordan håndteres påvirkningen fra to så ulike strømninger som norrønnifisering og amerikanisering i praksis. Hvordan kan amerikansk populærkultur forenes med ideer om renhet og unikhhet på Island.?

En del av dagens globaliseringsdebatt dreier seg om forskjellen mellom tilsynelatende like prosesser som amerikanisering og globalisering.

Amerikaniseringsprosessen kalles blant annet McDonaldisering (Ritzer, 2004) og cocacolonisering (Koestler, 1960).

En definisjon på globalisering er: "the worldwide diffusion of practices, expansion of relations across continents, organization of social life on a global scale, and growth of a shared global consciousness" (Ritzer, 2004).

Er det samme fenomen eller går det an å skille de to kulturelle prosessene fra hverandre? Er amerikaniseringen en homogeniserende prosess eller virker den lokale kulturen inn på hvordan amerikanske kulturelementer tas i bruk lokalt? I dette kapitlet skal jeg se nærmere på amerikaniseringsprosessen på Island og hvilken påvirkning amerikaniseringen har hatt på Islandske kultur. Hvilken kulturell

betydning fikk den amerikanske militærbasen i etterkrigstiden? På hvilken måte truet de amerikanske impulsene den islandske kulturen og hvordan ble påvirkningen håndtert?

I de fleste andre europeiske land oppleves amerikanisering og globalisering som samtidige fenomener. Amerikaniseringen er en del av globaliseringsprosessen. Et Coca Cola skilt i en afrikansk landsby, er det visuelle bildet på globalisering. På Island artet amerikaniseringsprosessen seg noe annerledes da den var en mer konkret påvirkning. Det var amerikanernes konkrete tilstedeværelse og utbredelsen av amerikanske varer og kultur som påvirket islendingene og islandsk kultur (særlig populærkultur) gjennom media, musikk og kulturelle produkter.

Det kosmopolitiske Island

Når Bjørk snakker om Island forteller hun at Island har det beste av to verdener: ren natur og avansert teknologi og en god balanse mellom det moderne og tradisjonelle. Det er mange paradokser på Island og i dette kapitlet skal jeg vise noen av dem og forklare hvordan islendinger forholder seg til dem.

That's the beauty of Reykjavik, for instance: On one hand, you're surrounded by nature in all its raw unpredictability and on the other hand technological developments are VERY advanced. Furthermore, Iceland is, measured with respect to population density, the fourth richest country in the world. The modern and the primitive balance each other perfectly. I love contrasts like that and that probably shows in my music.

(Björk Guðmundsdóttir i Oor, hollandsk musikkmagasin juni 1995).

Norrønnifiseringen , amerikaniseringen og globaliseringen er tre kulturelle strømninger som på hver sin måte og i dialog med hverandre setter sitt preg på dagens oppfatning av islandskhet. Norrønnifiseringen skapte noen verdiparametere som renhet, unikhet og likhet. Disse verdiparameterne la igjen føringer på hvordan islendinger forholder seg til amerikaniseringen og globaliseringen. Jeg skal i dette kapitlet se nærmere på hvordan forholdet mellom norrønnifisering og amerikanisering, to tilsynelatende helt motstridende kulturelle strømninger, preger dagens islandske identitetskonstruksjon. Hvordan forholder man seg til renhet,

likhet og unikhhet i dagens presentasjon og manøvrering av islandskhhet? Hva er nytt med den kosmopolitiske posisjoner på Island.

Kosmopolitismen som kulturell strømning

Noen teoretikere beskriver globaliseringsprosessen som 'Amerikanisering' av kultur verden over, ettersom amerikanske produkter og symboler tas opp i en homogenisert global kultur (Featherstone 1990). Andre anerkjenner den globale utstrekningen av amerikansk kultur, men hevder at disse kulturelle produktene og praksisene tas opp og brukes kreativt (kreoliseres) i lokale settinger (Hannerz 1991).

Kulturell globalisering ser ut til å involvere homogeniserings- og fragmenteringsprosesser samtidig. På den ene siden er noen kulturelle produkter og praksiser nesten universelle, på den andre siden er folk kapable til å velge fra et stort antall kulturelle tegn og gjøre dem meningsfulle for seg selv. For eksempel tas disse tegnene kreativt opp av subgrupper som stadig forhandler og reforhandler med disse tegnene.

Jeg støtter meg til Hannerz syn på globaliseringsprosessene. Island har, siden den amerikanske basen ble opprettet i 1951, blitt utsatt for en flom av amerikanske varer

og kulturelle produkter. På Island kan man snakke om kulturell påvirkning hovedsakelig gjennom tre hovedprosesser; norrønnifisering, amerikanisering og globalisering. Men hvordan forener islendingene påvirkningen fra det norrønne og det amerikanske i dagens mer kosmopolittiske Island?

Påvirkning utenfra kan man forholde seg til på tre måter: 1) gjøre motstand (som Island gjør i forhold til for eksempel språk og hester), 2) slutte seg til (som Island gjør i forhold til biler, moter og ny teknologi) eller 3) kreolisering (som Island gjør i forhold til musikk, kunst, kultur).

Björk er en god illustrasjon på en moderne hybrid-identitet, hun baler med å plassere sin kulturelle identitet et sted mellom Island og verden. Hun eksotifiserer og eksepsjonaliserer Island samtidig som hun selv ikke ønsker å bli utsatt for eksotifisering.

En del av globaliseringsprosessen er kosmopolitismen, selv om kosmopolismen også har et europeisk utgangspunkt som et mentalt storbyfenomen. Appiah beskriver den europeiske kosmopolitismen blant annet som en som har "a wider interest in lives elsewhere" (Appiah, 2006), men det finnes flere måter man kan

være kosmopolitt på, f.eks den overlegne kolonimakten som ser ned på de fremmede og man kan være delevis kosmopolitt (ibid.)

Kosmopolitten har vanligvis blitt beskrevet som en som lever sitt liv i forhold til den globale strukturen heller enn den lokale strukturen (Hannerz, 1990). Kosmopolitten har ikke interesser som er lokale (f.eks. fisk i Islands tilfelle), men globale (f.eks moter og musikk). Interessene reflekterer ikke stedet der de bor. Dette innebærer en spesiell metakulturell posisjon, en vilje til å engasjere seg i det 'andre', et intellektuelt og estetisk ståsted og åpenhet overfor forskjellige kulturelle erfaringer (ibid.).

Kosmopolitisme er et spesielt refleksivt ståsted i forhold til egen kultur fordi den er komparerende i sitt vesen og søker bevisst ut fra sitt eget. Det er selvfølgelig ikke det eneste refleksive ståstedet innenfor en kultur, men det er et spesielt type ståsted. Derfor mener jeg det er interessant å se på denne gruppens diskurs om egen kultur, og finne ut hvilke narrativer, myter og forklaringsmodeller man operer med. Det paradoksale er at det ofte ikke blir stilt spørsmåltegn ved de andre kulturene, de tas i mot som en pakkelsøning, mens ens egen blir gjenstand for diskusjon. Man bruker det fjerne til å kritisere det nære (Hannerz, 1990). Ved å innta et komparerende og distanserende forhold til sin egen kultur, er det mer som blir skjøvet ut i

diskursfeltet (Bourdieu, 1977) og dermed forskyver seg fra å være et fenomen det ikke blir stilt spørsmålstegn ved (doxa) til å være et fenomen det er offentlig diskurs omkring (opinion).

Men hvem er kosmopolittene ? Kan man ikke si at alle som har tilgang på internasjonale medier er kosmopolitter ved at de får servert andre kulturuttrykk inn i stua gjennom TV-skjermen. Og dermed vil alle islendinger være kosmopolitter. Dvs. at globalisering alltid vil føre med seg kosmopolitisk livsstil. På en måte ja, men kosmopolitisme er som tidligere nevnt en vilje til å engasjere seg i det 'andre', et ønske om tilegne seg kompetanse og manøvrere elegant innenfor de andre kulturene. En aktiv oppsøking av det som er annerledes og utenfor ens eget. Men denne livsstilen har som sin forutsetning en globalisering, kulturuttrykk og kulturelementer som sirkulerer globalt i forhold til det lokale.

'Modernity hits the world in diverse ways' og det samme kan man si om globalisering. De lokale forhold vil prege måten globalisering kommer til uttrykk på. I denne sammenhengen er kosmopolitisme i Reykjavík annerledes enn i London. Island er geografisk og økonomisk sett en periferi. Bærebjelken i økonomien er fiske og de er råstoffleverandører. På grunn av lavt innbyggertall og lite industriell spesialisering kan de sies å være et relativt lav skala samfunn og de har en nasjonal mentalitet

vendt mot en historisk fortid ('the glorious past' (Hastrup)). Reykjavík er ingen stor by (ca. 150 000), det er ingen metropolforhold, men i kraft av å være en hovedstad har den har den mer å tilby av kulturtilbud enn en by på samme størrelse i f.eks Norge. Byen har i tillegg fått et rykte på seg for å være den 'hippeste' utelivs- og motebyen i Europa. Og islendingene for å være trendsettere innenfor mote og musikk (da særlig etter Björk). Det var nettopp dette som fasinerte meg før jeg reiste, hvordan gjøres metropolens livsstil om til lokal livsstil med de samme kulturelle uttrykkene?

Kosmopolittens overgivelse til den fremmede kulturen innebærer personlig autonomi vis á vis kulturen han/hun kommer fra opprinnelig. De har sin åpenbare kompetanse overfor den, men kan velge å distansere seg fra den. De er i besittelse av kulturen, men kulturen er ikke i besittelse av dem. I og med deres refleksivitet blir kodene og klassifiseringene av de selv og andre også mer kompleks. Flere distinksjoner etableres og identitet blir oftere skjøvet ut i diskursfeltet (Bourdieu, 1977). Dermed blir justeringer av identiteten oftere foretatt og man får identiteter som aborterer (ibid.). Man kan følge diskursen om hvilke identiteter de ønsker å kvitte seg med og hvilke de forsøker å skape. Et eksempel som illustrerer dette er forholdet mellom by- og bygdeidentitet.

“Icelanders tend to resist being seen as descendants of the Vikings, or (...) as guardians of a deep-frozen 1000- year old Nordic culture”

Gunnar Karlsson (2000: 361)

Ofte vet ikke utlendinger stort annet om Island enn at Bjørk er derfra, skriver en journalist i den største islandske dagsavisen, Morgunblaðið (22. august 2004). Navnet til Bjørk er det som oftest assosieres med landet (ibid.). Ser man bort fra Bjørk er Island kanskje mest kjent for Snorres sagaer og naturfenomener som vulkaner, geysirer og isbreer. I tillegg er Island kjent for sin hardnakkede språkpolitikk som ikke tillater engelske låneord eller anglofisering av språket. Det islandske språkrådet (Íslensk málnefnd) lager nye ord for engelske uttrykk dersom det ikke finnes et godt nok uttrykk for det samme ordet i språket allerede. For eksempel er pc på islandsk tölva, en sammensetning av to ord: flertallsbetegnelsen for tall og endelsen til ordet volva (no: volve, trollkvinne). Traktor heter drattarvél som betyr dra-maskin.

Språkfetisjisme

På Island er det en aktiv spåkdebatt, tidligere i forhold til dansk påvirkning, i dag mest i forhold til engelsk påvirkning. “Bevaring” er et viktig begrep i den islandske språkpolitikken. Islendinger kan være uenige om i hvilken grad det islandske

språket tåler slang-uttrykk, men det er stor konsensus om at en viktig verdi for opprettholdelsen av islandsk kultur er å bevare det islandske språk så ubesudlet og rent som mulig.

På feltarbeidet ble jeg fortalt at Island har flest forfattere per innbyggere og selger flest bøker per innbygger enn noe annet sted i verden. Islendinger er litterære og språk og litteratur er noe som opptar de. De er stolte over sagatradisjonen som bl. a illustrerer at de har vært et litterært folk siden 1200-tallet. I offisielle sammenhenger trekkes det fram at dagens islendinger kan lese og forstå det som står skrevet i de gamle sagaene uten problemer, et bilde på hvor lite språket har forandret seg.

Likevel er moderne islandsk noe annet enn norrønt selv om man ikke får inntrykk av det har språket forandret seg. Det er ikke bare enkelt for dagens islendinger å lese originaltekstene i sagaene.

Eydís og jeg snakker sammen om islendingers forhold til språk. Hun har en far som er svensk og tilbringer derfor en del ferier i Sverige. Eydís og broren hører på svensk radio når de er der og hun forteller at hun synes det var forferdelig å høre på. En gang sa programlederen: *"Denna week-enden kan ni ringa inn och vinna en sportsbag"*. Eydís ble fysisk dårlig, fortalte hun, av å høre så mange engelske låneord i en svensk setning, hun ble kvalm. For meg var denne sterke reaksjonen fra

Eydís veldig overraskende for hun brukte selv en del slang-uttrykk når hun snakket islandsk.

Den historiske utviklingen av den puristiske språkideologien

En av de mest innflytelsesrike, islandske intellektuelle i første halvdel av det tyvende århundret, Finnbogason, sammenliknet det islandske språk med en forurenset elv:

"During periods of thawing many brooks have joined in from far away, carrying clay and mud, but they have never succeeded in polluting the deepest channels (...) gradually the dirt has sunk and disappeared"

(Finnbogason i Pálsson 1989: 123).

De første bosetterne identifiserte ikke seg selv som islandske eller språket sitt som islandsk. Identifikasjonen av islandsk som et eget språk finner vi for første gang i et manuskript kalt "The First Grammatical Treatise", som er skrevet en gang mellom 1125 og 1175. Der skiller forfatteren, en anonym islending, mellom *vár tunga*, vårt mál (vårt språk) og *dönsk tunga*, som betyr dansk språk, men er en term man vanligvis brukte for norrønt språk.

Forfatterens mål var å komponere et alfabet "for oss Islendinger", slik at det skulle bli "lettere å lese og skrive (...) både lover og genealogier" (Pálsson 1989:122).

Selv om Islandsk ble identifisert som eget språk ganske tidlig, kom ingen direkte forsøk på å bevare det før mye senere. Det eldste skriftlige dokument om lingvistisk purisme dateres tilbake til 1609. I boken *Crymogæa* (som betød Island), diskuterer forfatteren Arngrimur Jónsson "faren" ved lingvistiske forandringer, "trusselen" om dansk og tysk innflytelse eller "imitasjoner", og nødvendigheten av å bevare det islandske språkets "renhet" (A. Jónsson i Durrenberger og Pálsson red., 1989).

Effekten av disse tidlige, puristiske tendensene, influert av Humanismen, var først relativt begrenset. Senere derimot, rundt 1780, ble lingvistisk purisme en etablert doktrine (se H. Gudmundsson 1977; H. Halldórsson 1979). Purisme ble et nyttig, ideologisk våpen for nasjonalistene som kjempet for uavhengighet fra Danmark. Nasjonalistene la vekt på Islendingenes litterære arv, sagaene. Sagaene bidro ikke bare med å være et symbol for nasjonal stolthet og enhet, men de representerte også islandsk i sin reneste form.

Purismeideologien hadde som mål å gjenopplive det "ukorrumperte" islandske språk, å modernisere islandsk vokabular, og å kvitte seg med dansk innflytelse.

I dag kommer språkpurismen til uttrykk i diskusjonen om engelsk innflytelse på det islandske språk. Det islandske språket fremheves ofte som et velbevart og ubesudlet språk. Islendingene har lenge hatt strenge språklover som bl.a. sensurerte adgang til å drive radio el. TV. Da de frie, kommersielle radiokanalene fikk slippe til på lufta var det nettopp frykten for språklig forringelse som var det sterkeste argumentet mot.

Alltinget har nedsatt en språkkomité, ordsmie, som har som oppgave å lage islandske ord for nye fenomener, f.eks. for teknologiske nyvinninger som pc og internett. De ordene 'ordsmia' bestemmer seg for blir gjeldende i følge korrekt språk, men det eksisterer mye engelsk innflytelse og låneord i dagligtalen. Slike ord kan eksistere en stund i media før 'ordsmia' foreslår et islandsk begrep for uttrykket og i mange tilfeller ønsker islendinger å følge ordsmias anbefalinger, men i andre tilfeller er det låneordet som overlever best.

Anthony D. Smith skiller mellom nasjonalisme skapt ovenfra gjennom byråkratisk inkorporering ("bureaucratic incorporation") og nasjonalisme skapt nedenfra gjennom folkelig mobilisering ("vernacular mobilisation") (Smith, 1986 og 1998). I forhold til purismen på Island kan det virke som om man har beveget seg bort fra den byråkratiske inkorporasjonen, men at det fortsatt er stor folkelig mobilisering

Språkdebatt - forhandling om verdier og mening.

Etnolingvistene og konservative språkengasjerte på Island bruker en spesiell sjargong når de snakker om språket, 'renhet' og 'sykdom'. Ofte uttrykker de sine holdninger ved å bruke en patologisk organismemetafor. Standardspråk blir sett på som rent (*hreint*) språk, mens ikke-standard språk ses på som patologisk eller resultatet av besmittelse. Dativerstatning refereres til som dativsykdom og hljóðvilla, det å ikke kunne skjelne mellom eller uttale spesielle lyder, har blitt sammenliknet med å være "hodelus" (Pálsson, i Pálsson og Durrenberger red. 1989) eller å ha psykologiske mangler:

"Icelanders tend to deny the existence of inequality and sociolectic differences, but admit that there are nonstandard varieties of Icelandic. They conclude (...) that they who use nonstandard or "impure" versions of the language are somehow psychologically deficient."

(Durrenberger i Pálsson og Durrenberger red., 1993:175).

Andre opposisjoner som brukes i forbindelse med språket er: gode vs. dårlige tanker (idéen er at man tenker bedre tanker og er mer intelligent når man snakker et rent språk; å dyrke språket er å dyrke tanken), intelligent vs. dum, sivilisert/moden/forstandig vs. primitiv/barnslig/ uforstandig.(ibid).

Dette reflekteres i noen av termene som brukes for å beskrive ikke-standard språk:

skrílmál (gjengspråk), *málfar götunnar* (gatespråk), *húsgerska* (bakgatespråk), *ungmeyjaess* (jentete), *eignarfallsflótti* (genitiv-fobi), og *þágufallssýki* (dativsyke).

Termen '*villa*' (i *hljóðvilla*) har konnotasjoner til det ville, barbariske og ignorante.(ibid). Hvis man ikke klarer å bruke dativ og genitiv riktig beskrives det som en fobi eller sykdom i de begrepene jeg viser til over. *Eignarfallsflótti* beskrives som en fobi fordi man unngår å bruke genitiv og heller bruker andre bøyingsformer for å ikke avsløre at man ikke kan bøye korrekt.

En annen opposisjon er at det finnes to typer Islendinger; de ekte, som snakker et godt språk og de falske, som snakker dårlig språk. M.a.o. de som kan synge og de som synger falskt.

This series of contrasts boils down to a major opposition between order and chaos. It is assumed that there are two alternative policies of language, laissez-faire and strict public policy. The former will inevitably lead to dangerous chaos and a chronic state of language disease; left to themselves diseases would become plagues. The latter will bring thought and language under control and divert the danger of pollution. (Pálsson, i Pálsson og Durrenberger red. 1989).

Pálsson argumenterer for at ideen om renhetsspråket eksisterer fordi det er "godt å tenke med". Ideen om lingvistisk forurensning har blitt et av virkemidlene til å reprodusere og justere sosial ulikhet.

The Icelandic preoccupation with linguistic form, the fetishism of language, is similar to that of the Japanese. In both cases a folk theory of social life is represented in terms of the uniqueness and purity of the native language. What makes the idea of the purity of language particularly appealing to Icelanders is the fact that it contains an implicit notion of class differentials. It is part of a folk theory that assumes that Icelanders are equals even though some are more equal than others.

(Pálsson, i Pálsson og Durrenberger red. 1989).

Et eksempel på dette var da jeg snakket med Kristin om språket. Hun fortalte meg at det islandske språket er unikt fordi det er så rikt, dvs. at de har mange ord for tilsynelatende samme fenomen. For eksempel vind; "Vi har minst ti forskjellige ord for forskjellige typer vind. Etter at vi ble med i EØS, måtte værmeldingene

forandres og standardiseres slik at meteorologene nå kun opplyser om hvor mange meter vind det er pr. sekund og ikke hvorvidt det er kuling eller bris". Fridrika synes det er trist hvis hennes barn skal vokse opp uten å lære de forskjellige ordene for vind, noe hun mener kan bli en konsekvens av EU- standardiseringen. Her uttrykker hun både en stolthet over språkets unikhet og skepsis overfor 'besmittelse' utenfra, det at EU med sine standarder truer med å forringe det islandske språk.

Renhetsideologien har spilt en hovedrolle ved å legge vekt på kulturell og språklig homogenitet. Grunnvollen i islandsk selvbilde er homogenitet. "Rent språk, vakkert språk", "Rent land, vakkert land". I de islandske opprinnelseshistoriene fremstilles de samme renhetsideologiene, "islendingene kommer av særlig edel og fornem slekt", er av en overlegen rase og denne rasen har man frem til denne dag beholdt nesten rendyrket, og lite, om noe, er "flekkt av utenlandsk blod". Dette er ideer som blant annet finnes i de nyeste reisehåndbøkene for utenlandske reisende (Þórarinsdóttir 2000).

Magasinet 24-7- arena for språkdebatt.

Morgunblaðid (Moggan) er den første, største og mest aktede avisen på Island. I den tid avisene ble utgitt av de politiske partiene tilhørte Moggan det konservative og største partiet *Sjálfstedsflokkurinn* som fremdeles er det største partiet. Det finnes i tillegg fire regionale aviser, men den største konkurrenten til Moggan er et nasjonalt dagblad som heter DV. Morgunbladid ses på som den mest seriøse avisen, både språklig og innholdsmessig. DV er også mye lest, men har et større tabloidpreg og det knytter seg større tiltro til journalistikken i Moggan enn i DV. Det er en utbredt oppfatning på Island om at man ikke kan tro på alt som blir skrevet i DV.

Morgunblaðid utga hver torsdag et bilag som heter "24 - 7" (is: tuttugu og fjörir sjö). Navnet henspiller på det engelske uttrykket twentyfour seven. Bilaget eksisterer ikke lenger nå, men var veldig populært i 2000 da jeg gjorde mitt feltarbeid på Island. Dette bilaget skrives av yngre journalister (freelancere) og temaer som tas opp appellerer mest til unge Reykjavíkinger. Faste spalter er bl.a. helgen som var med en fotomontasje av bilder tatt på utestedene i Reykjavík, oppsummering om

hvem som var hvor og hva som skal skje kommende helg. Det er for det meste musikk- og motereportasjer og intervjuer. Bilaget kan minne om Oslo Puls (fredagsbilaget til Aften Aften), men med en snevrere tematikk og målgruppe.

Språket i 24-7 er vesentlig mer "liberalt" enn i den språklige konservative moderavisen og har dermed vært gjenstand for debatt.

Et leserinlegg i Morgunbladid (5. mars 2000) illustrerer dette i en overskrift som lyder: "Ísl-enskan í 24-7" (Íslenskan betyr islandsken, men enskan betyr engelsken, så ordspillet innhold kan best oversettes med isl-engelsken selv om det ikke lyder like bra). Forfatteren av leserinnlegget er morsmåslærer og oversetter. Han trekker frem et eksempel fra en artikkel i 24-7 der det handler om mote og journalisten bruker ord som:

- inspíradi (inspired)
- fasjön indöstríinu (the fashion industri)
- frílans (freelance)
- hæpi (hype)
- óinspírandi (uninspired)
- extrímíð (the extreem)
- over the top
- minimalisminn (minimalismen)

-
- intellektjúbl (intellectual)
 - dekoratívl (decorative)
 - stíliserada (stiliserte)
 - streetwear
 - second hand
 - tradissjónal (traditional)
 - vamp
 - materialískt attitjúd (materialistic attitude)
 - þjúk (puke)
 - aksjúlí (actually)
 - steitment (statement)
 - beisikklí (basicly) m.fl.

Ingen av disse ordene er islandske, men de er tilpasset islandske bokstaver og grammatikk.

Forfatteren av leserinlegget sier at det er : *mál og stafsetningavillur á hverri sídu* (språk og stavefeil på hver side). Her bruker han ordet '*villur*' som henspeler på det ville, primitive og ignorante (jfr. Pálsson sitatet ovenfor). Videre sier han at disse journalistenes språk bærer med seg uønskede følger: lite respekt for morsmålet, hovmod og synd fordi de som snakker slik ønsker å fremstå som lærde eller fine

ved å skrive ordet på engelsk, men sannheten er at de er kunnskapsløse og ikke kan ordet på islandsk (*min oversettelse*).

Sterke ord tas fremdeles i bruk i språkdebatter på Island og her går retorikken ut på å fremstille denne journalisten og andre med liknende språk som kunnskapsløse, dumme og respektløse overfor morsmålet. Det kan virke som forfatteren av dette leserinnlegget vant frem til en viss grad. For etter at dette leserinnlegget kom på trykk begynte den journalisten han henviste til og en annen i samme avis å lage en ordliste på slutten av artiklene sine for å forklare ord de selv har brukt i artikkelen eller som intervjuobjektene har brukt, særlig engelske ord og uttrykk. Om det var noen direkte sammenheng mellom leserinnlegget og det at de begynte å ta i bruk ordlister etter artiklene vet jeg ikke, men endringen skjedde i nummeret etter at leserinnlegget stod på trykk.

Andre journalister i samme avis fortsatte å skrive som før, med engelske uttrykk uten å forklare de i noen ordliste på slutten. Men to av dem, deriblant hun som ble kritisert i leserinnlegget, begynte altså å forklare noen av ordene og begrepene de brukte. De forandret ikke språket, men utviste språklig kompetanse gjennom å oversette og forklare engelske ord på islandsk. Slik kommer de lesere som ikke

forstår sjargongen i møte samtidig som de får vist at de behersker både engelsk og islandsk, noe forfatteren av leserinnlegget mente de ikke gjorde. (24- 7 nr. 17, 2000)

Noen av ordforklaringene er forklaringer av helt engelske uttrykk f.eks: *street-wise*:
að þekkja lögmál götunnar (å kjenne gatens lov).

Andre ord er engelsk tilpasset islandske bokstaver og uttale, f.eks: *takki: íslenskun á ordinu "tacky", það sem er takki er hallærislegt eða jafnvel viðbjóðslegt* (islandsk for ordet 'tacky', det som er tacky er stygt eller t.o.m motbydelig).

Andre igjen er rene oversettelser av engelske ord, eks: *undirhundir: bein þyding á ensku ordinu "underdog". Sá sem er undirhundur er hugadur einstaklingur sem fær ekki heidurinn af sínum verkum* (ren oversettelse av det engelske ordet 'underdog'. Den som er 'underdog' er en person som ikke får heder for tingene/verkene sine).

Den første kategorien ('steet-wise') representerer engelske uttrykk som allerede er vel innarbeidet og godt kjente internasjonalt, både fra moteverdenen og film. Det kunne kanskje like godt vært oversatt, slik som 'underdog', men er det trolig ikke fordi det er et mer kjent og innarbeidet begrep og fordi man ikke har et like godt

alternativt uttrykk på islandsk. Ordet er i tillegg forklart i forbindelse med en motereportasje, og er derfor trolig ikke oversatt fordi det er innarbeidet i denne bransjens internasjonale vokabular.

Den andre kategorien ('takki') representerer ord som ikke finnes på islandsk, men som er omskrevet med islandske bokstaver slik at uttalen blir den samme. Her finnes det ikke et tilsvarende kort og greit ord på islandsk, de ordene som brukes i forklaringen 'hallærislegt eda jafnvel vidbjódslegt '

(=stygt eller t.o.m motbydelig) inneholder ikke de samme assosiasjonene og er for lange. Mange bruker forkortelsen halló for hallærislegt (stygt), men det er likevel ikke en fullgod erstatning for hva som ligger i begrepet "tacky".

Den tredje kategorien ('undirhundir') er et eksempel på ord der islandsk fungerer like godt som engelsk, det er ikke så mye lenger og innehar de samme assosiasjoner.

Ved et tilfelle skrev journalisten i ordforklaringen av et sammensatt engelsk-islandsk ord en begrunnelse for å bruke nettopp det ordet: *sólóproject: baneitrad lyti á vorri tungu. Enskt ordasamband sem adlagad er íslenskum stöövum og málfrædireglum. Sólóproject þýdir "einstaklings verkefni", sem er ekki sérlega þjálft og þess vegna notast ég*

vid engilsaxneska ordasambandid. (= forgiftende styggedom i vårt språk. Engelsk ordsammensetning som er tilpasset islandske bokstaver og grammatikkregler.

Sólóproject betyr enmannsprosjekt, som ikke er særlig smidig og derfor bruker jeg den anglosaksiske ordsammensetningen.

Disse journalistene argumenterer aldri for de andre ordforklaringene som enten er rene oversettelser eller rene engelske uttrykk, men der engelske ord tilpasses islandske bokstaver og grammatikkregler oppfatter i hvert fall denne journalisten at hun må argumentere for sitt ordvalg og samtidig understreke at hun vet det er en forbrytelse mot det islandske språket. Men det kan ligge en undertone av ironi i journalistens forklaring; hun skriver at det er en forgiftende styggedom, dvs. at det forringer språket og oppfattes som stygt, samtidig henviser hun til alternativet på islandsk som ikke er særlig smidig og står derfor for sitt språkvalg og viser at hun har en ironisk distanse til de som snakker om styggedommer i språket og at hun ikke føler seg truffet av kritikken om kunnskapsløshet og dumhet. Hun utviser språklig kompetanse, men på en måte som utfordrer de gamle oppfatningene av at språket og ord er bedre jo eldre de er. I tillegg lar hun seg ikke sette i bås som "mindre intelligent" fordi hun bruker ord influert av engelsk og som bryter med den konservative, språkpuristiske oppfattelsen om at jo eldre et ord er, jo bedre.

Innslagene av engelske låneord er større i daglig tale og i de frie medier enn det man ser ut til å vedkjenne offisielt på Island. Det eksisterer fortsatt en idé om at det er det reneste språket i europeisk sammenheng og at låneord ikke eksisterer, alt oversettes til Islandsk. På det formelle plan stemmer det at motstanden har vært stor og kampen mot låneord tøff, det lages et islandsk ord for hvert nye engelske uttrykk som folk tar opp i språket. Men i praksis bruker folk mange utenlandske uttrykk. Før skammet de seg over det, men nå kan det virke som om de språkkonservatives retorikk om at dårlig språk er ensbetydende med at man er uintelligent preller av som vann på gåsa slik det ser ut til i avisredaksjonen nevnt ovenfor. Der det islandske språket ikke har et fullgodt alternativ eller der ordene tilhører en spesiell sjargong (musikk/mote) velger de unge journalistene å bruke det beste uttrykket selv om det er engelsk og ansett for å være en styggedom.

Dermed ser det ut til at man har fått flere nyanseringer i forhold til sosial klassifikasjon etter språk på Island. Den enkle opposisjonen godt vs. dårlig språk = intelligent vs. uintelligent eksisterer fremdeles, men klassifiseringene er mer nyanserte, man tør å utfordre definisjonene av godt språk og man lar seg ikke nagle av argumenter som *"du snakker ikke korrekt, derfor er du uintelligent"*. Man kan utvise språklig kompetanse også ved å se begrensningene i sitt eget språk og bruke et annet der det beskriver et fenomen bedre, slik journalisten i 24-7 gjør.

Språklig kompetanse og sosial status defineres forskjellig i forskjellige miljøer. Innenfor motebransjen og blant mote- interesserte vil det mest sannsynlig være status i å kunne flest mulig faguttrykk, og da disse eksisterer for det meste på engelsk eller fransk, tar man seg ikke bryet med å bruke islandske ord for det samme fenomenet. Samtidig er kanskje poenget nettopp å kjenne til dem på fransk eller engelsk. IT-bransjen er også en bransje der man internt i bransjen ikke blir ser på hverandre som uintelligente fordi man bruker faguttrykk på engelsk. Blant ungdommer er det for eksempel ofte slik at slang gir status, mens korrekt, konservativ tale gjør det ikke.

Det som gjør ideen om språklig purisme spesielt appellerende til islendinger er faktumet at den inneholder en implisitt idé om klasseforskjeller. Det er en del av en folketeori som antar at islendinger er like, selv om noen er likere enn andre (Pálsson, i Durrenberger og Pálsson, red. 1989).

Språkdebatten på Island har mye til felles med den norske språkdebbaten, den er aktiv og folk engasjerer seg. Språkdebatten i Norge blusser opp når språkrådet foreslår norske avløserord for engelske ord som allerede er etablert i det norske språk, jf. debatten om å skrive bacon 'beiken'. Dette synes mange normenn ser

tullete ut fordi vi er vant med den engelske skrivemåten. På Island virker konsensusen rundt bruken av avløserord å være mye større. Da Mörður Árnasson gav ut den nyeste islandske orboka (2002) tok han med mange slanguttrykk og det ble det kraftig debatt av.

Men den offisielle språkpolitikken på Island er ikke så streng som mange tror, hevder Kvaran og Óladóttir (2005). Det finnes ingen bestemmelser angående en offisiell islandsk språkpolitikk og de islandske myndigheter driver mindre med språkrøkt enn det mange tror (ibid.). Ordsamia på Island fungerer som i Norge, alle kan komme med forslag til nyord, men det er allikevel en merkbar forskjell på hva man godtar av slang på Island og i Norge. Språkpolitikken er med andre ord drevet mer av private initiativ enn noen offisielle bestemmelser.

Uansett hvor aktive eller ikke islandske myndigheter er i språkrøkt i dag, så er det en utbredt språkbevissthet på Island og "dårlig" språk sanksjoneres med at man blir sett ned på, blir ansett for å være mindre intelligent eller som Pálsson beskriver "at det er noe psykologisk galt med en". Det gjør språkklimaet spesielt og språkdebatten er derfor veldig interessant, fordi det skjer holdningsendringer og forhandlinger i forhold til hvilke verdier islendinger legger i språkføring. I dag er det for eksempel mer debatt om hvor ekskluderende islendingers forholdt til sitt

språk virker på innvandrere, så det kan det se ut som om dagens språkdebatt er mer åpen enn tidligere. Men endringer skjer sakte.

Vi ser også at renhets- og unikhetsparadigmet som ble skapt under norrønnifisering av Island videreføres i språkdebatten i dag. Det er det rene språk man etterstreber fordi det er med på å opprettholde den islandske kulturen ren og unik.

Språkets legitimitet har blitt bestemt fra sentralt hold og maskerer dermed sosial ulikhet i lingvistiske termer. Lingvistikerne har neglisjert variasjon og undergravd dagligspråket for å ta vare på den idealiserte islandske versjonen, som er basert på klassisk, litterær islandsk. Hastup (1998) henviser til Pálsson (1989) som har vist at til tross for insisteringen på islandsk homogenitet, bruker puristene mesteparten av sin tid på å klage over symptomer på økende heterogenitet, noe de ser på som ondskap. "Dårlig" språk er stigmatiserende og truer den konseptuelle orden ved å fremstå som fare og 'matter out of place' (Douglas 1966).

Forbindelsen mellom folk, historie og land finnes i språket, hevder Hastrup : Denne idéen er nært knyttet til visjonen om Islands integritet slik den ble etablert i den

Romantiske perioden. I denne visjonen er dagens gatespråk (götumál) sett på som en form som tidsbestemt og ungdommelig tendens blant urbaniteter som enda ikke har lært å sette pris på den klassiske litteraturen.

Det sanne islandske språket har blitt konstruert og rotfestet i livet til bondebefolkningen. Konsekvensen har blitt at store deler av fiskebefolkningen har internalisert synet på seg selv som dårlige språkbeherskere og de lider av en frykt for å snakke. Altså har de islandske lingvistikere skapt en distinksjon mellom flink og dum. Det paradoksale er at kun spesialister kan klare å snakke korrekt i henhold til de normene de opererer etter.

Tradisjonelle forestillinger er hvilesteder for tankene. De tvinger ikke islendingene til å tenke eller handle på samme måte, men de gir en plattform for selverkjennelse, et 'hjem'. Tradisjonelle forestillinger av denne sorten er aldri bare referensielle, de blir kanoniske gjennom repetisjon og konsumpsjon. Et felles vokabular betyr ikke at man deler meninger, kun et vokabular. Man blir utstyrt med visse midler til å tenke med og termene til å uttrykke tilnærmet det man tenker.

Natur og teknologi

Renhet, unikhed og likhet, som jeg har identifisert som tre verdiparametere som aktualiseres i møtet med det nye og det fremmede på Island kommer til også til uttrykk i islendingers forhold til natur og teknologi.

Jeppamenn

”Jeppamenn” er et eget fenomen på Island. Det er menn som har firehjulstrekkere (jeeps) som hobby og lidenskap. De kjører turer på isbreene i myrlandskapet, over elvene og tester bilens kapasitet. De har også en annen funksjon som hjelpere langs veien for de som har dårligere biler og kjører av veien, blir sittende fast eller lignende.

Ordet jeppa kommer fra det engelske ordet jeep og en streng definisjon av *jeppamaður* (entall for jeppemenn) er en mann som eier en bil av typen jeep. Men det er mange flere assosiasjoner knyttet til dette begrepet. Jeppamenn er over middels interessert i biler og mye av fritiden går med til å mekke og fikse på jeepen og planlegge neste strabasjose biltur som skal by på nye prøvelser. Bilene deres tåler mye verre kjøreforhold enn det er på Island og kapasiteten testes ved å kjøre off-road, på strender, over elver og annet ulendt terreng. En yndet aktivitet for

jeppamenn er å råkøre eller "børne" rundt på isbreene. Dette er biler som har en kapasitet som går langt utover eierens daglige funksjonsbehov. Bilen er for en jeppamaður mer en hobby enn et fremkomstmiddel.

Vinteren 2000 var det utbrudd i vulkanen Hekla og folk valfartet til vulkanen som ligger ca. 110 kilometer øst for Reykjavik. Det var lange køer på vei ut mot Hekla og det krydde av jeppamenn. Utflukten var, ifølge mine islandske venner, et fesjå for jeppamenn. Det var fullt av folk som kunne se dem og bilen deres. De var ikke bundet av å stå i kø på den asfalterte veien, men kunne kjøre utenfor veien og forbi de andre bilene. I tillegg kunne de være så heldige at noen mindre bilkyndige, og med langt dårligere biler enn dem selv, ville havne i trøbbel og trengte deres hjelp. Som jeppamenn har de alltid nødvendig utstyr i bilen og kunnskap nok til å fikse de fleste problemer som skulle oppstå.

Anna og Þór, akademikerne med bruktbiler, fortalte meg om fenomenet *jeppamenn*. De ble fremstilt som et irriterende, harry fenomen bestående av menn som trodde bilen var alt i verden og at de ville bli beundret på grunn av sin store og kraftige bil. Å sitte i en stor og høy bil med mange hestekrefter blir av noen oppfattet som macho, man føler seg mandig, mens motstanderne av jeeps mener det er en

vulgærtolkning av mannsrollen og ønsker ikke å forbinde kjønnsroller til ulike typer biler, fortalte Anna.

Jeppamenn dukker opp der det er mye folk og biler, eller bare der det er mye folk. Det er ikke uvanlig å se store jeeps som kjører rundt midt i byen. De er ikke særlig praktiske til bykjøring, men man ser de overalt i bybildet i Reykjavik. Jeg så ofte gigantiske jeeps av typen Hummer, som er mye bredere enn vanlige biler, har en innvendig bredde på over to meter og en lengde på ca. tre meter samt en innvendig høyde på ca. 140 cm. De rager over andre biler og har dekk som er spesielt brede og nærmest fryktinngytende. Røde Kors bruker denne type biler i katastrofeområder hvor framkommeligheten er vanskelig, hvor trær har falt over veien eller veier har blitt ødelagt.

De små gatene i sentrum av Reykjavik har ikke plass til disse jeepene og de utgjør en fare for trafikksikkerheten, mener motstanderne. I tillegg er de mindre miljøvennlige enn personbiler. Jeg ble tidlig forundret over bilismen på Island fordi jeg hadde hørt så mye snakk om miljøvern fra islendinger før jeg kom dit. I reisereportasjer, intervjuer med islendinger og andre fortellinger fra Sagaøya vektlegges ofte betydningen av den rene naturen og gir et inntrykk av at islendinger

er spesielt opptatt av miljøvern. Hensynet til miljøvern kjemper en hard kamp mot den vulgariserte bilkulturen på Island.

Det er paradoksalt å se firehjulstrekkere råkjøre i den islandske naturen. Den rene, unike og uberørte naturen som islendinger har et så sterkt forhold til og snakker om som nettopp ren og uberørt.

Jeg var på besøk hos Jóhanna på sør-øst landet av Island. Vi hadde vært i *bláa lónið* (the glacial lagoon), et sted der Vatnajökull møter vannet og isbreen "kalver". Det vil si at deler av isbreen brekker løs fra breen og seiler ut i en sjø av små og store isfjell. Dette er en av turistattraksjonene på Island og det er en vakker naturopplevelse. På vei hjem kjørte vi med noen venner av Jóhanna. Det er lite trafikk på veien og landskapet rundt veien er ganske flatt, men med noen sandhauger. Plutselig kjører sjåføren av veien og over en av disse haugene. Alle i bilen lo og synes det var gøy.

De fortellingene jeg fikk høre om jeppamenn forklarte fenomenet som noe typisk islandsk. Jeg hørte to typer fortellinger og den ene fokuserte på at det var typisk islandsk at det var så mange firehjulstrekkere der på grunn av den krevende og

tøffe naturen. Det vil si at bilen var en nødvendighet på grunn av naturen. Den andre fortellingen var at det var typisk islandsk fordi islendinger er opptatt av ny teknologi og nye ting. Her møter den amerikanske vulgariseringen og teknologifetisjismen den norrøne naturfetisjismen. Hvordan håndteres et slikt paradoks? Som jeg illustrerer gjennom fortellingene overfor så bearbejdes dette paradokset i forhold til de verdiparameterne islendinger opererer med og i dette tilfellet klassifiseres fenomenet som noe unikt ved Island og faller dermed inn i en allerede eksisterende verdi man liker å forholde seg til. (Douglas, 1966)

Bilfetisjismen på Island, både jeppamenns forhold til sine jeeps, og andre sosiale grupperingers forhold til sine biler er veldig amerikansiert og vulgarisert. Man kjører bil overalt og det er om å gjøre å ha de nyeste modellene (bruktbilmarkedet er ikke stort på Island).

I 2003 ble jeppen Porsche Cayenne utstilt i Reykjavik museum (Listasafni Reykjavíkur)¹³. Omtrent fem tusen gjester kom til museet for å se på bilen. Det var en del av på kunstutstilling i Reykjavik. Her ser man blandingen av kunst og vare – art and commodity.

¹³ Nettreferanse: http://www.benni.is/fyrirtaekid_sagan.htm

Bilbyen Reykjavik

By- og arealplanleggingen på Island vitner om bilens dominans som framkomstmiddel. Reykjaviks to shoppingsentre ligger begge utenfor byens sentrum og mange av byens handelsområder er spredt utenfor sentrum. Byens fysiske form ligner med andre ord mye på amerikanske byer ved at det legges opp til handlesenter utenfor bykjernen som tilrettelegger for parkering og enkel adgang fra veien.

Det eneste kollektive framkomstmiddelet er buss. Jeg følte meg noe malplassert og naiv som feltarbeider uten sertifikat i et land der byene er skapt ut fra en oppfatning om at alle kjører bil. På forhånd var jeg ikke klar over hvor stor ulempe det ville bli for meg å ikke ha bil. Som på mange andre områder, var mine forventninger om Island at det var ganske likt Norge. Jeg var ikke forberedt på de forskjellene som møtte meg.

Da jeg måtte forsere en meter høy snø i en kilometer for å komme meg til universitetet, forstod jeg at nettopp dette skulle bli vanskelig. Fortauene brøytes ikke hvis det snør i Reykjavik, kun bilveiene. Jeg hadde da valget mellom å gå midt

i veien der bilene kjører, ofte fort og med bilister som ikke er vant til å se fotgjengere, eller trække meg igjennom den høye snøen og bli våt. Det falt meg veldig lett å velge det siste ut fra trygghetshensyn, men det gjorde nordmannen i meg irritert at fotgjengere var så nedprioriterte.

Reykjaviks hovedgate heter Laugavegur. Det er her de fleste butikkene og caféene befinner seg. Fredager og lørdager kan man ofte se en hvit limousin kjøre sakte nedover gata med fulle ungdommer hengende ut av vinduene. Når de som sitter i bilen får ens oppmerksomhet blir det ekstra god stemning og de hyler, vinker og vifter med champagneflasker på en måte som minner om russefeiringen i Norge.

På Island har de ikke russefeiring, men de har et rituale som markerer avslutningen av skolegangen: skólaball. Jeg ble forklart at det var disse som i størst grad leide limousinen som kjørte de rundt i byen i et slags vorspiel til selve festen. Man flytter festen eller vorspielet ut i en limousin. Betaler for å kjøre rundt i sentrum og drikke hele kvelden. Det er for det meste unge mennesker som leier en limmo en kveld og bruker den som et kjørende vorspiel.

Islandshesten – en hellig ku?

Islandshesten er en nasjonal stolthet på Island og de er en sentral del av historien fortalt gjennom Sagaene og historiske filmer fra Island. De ca. 80 000 hestene som

finnes på Island i dag nedstammer fra hestene som ble brakt over havet av de første bosetterne på 800-900- tallet.

Det er i dag strenge lover for å sikre at ikke hesterasen blir "uren". Det er ikke lov å importere andre hesteraser og tar man med seg en hest til utlandet for å konkurrere i f.eks EM eller VM får man ikke ta den med tilbake. Det er bestemt i en lov fra 1882.

Hestene er en sentral del av turistindustrien på Island også. Det arrangeres rideturer for turister og da jeg var på sight-seeing med en norsk venn som var på besøk, var det lagt inn et stopp for å ta bilder av hester. Det er knyttet mye stolthet til hesten.

I de fortellingene jeg hørte om islandshesten ble nettopp renhet og unikhhet trukket fram som de sentrale verdiene hestene representerte. De er unike og rene fordi de er bevart som rene etterkommere av de første hestene som kom til Island. I disse ofrtellingene skapes det en kontinuitet emmlom fortiden og nåtiden og islandshesten blir symbolet på det bevarte, det som alltid har bestått. Hestene representerer også et område hvor den islandske motstanden mot forandring og påvirkning utenfra har lykket.

Pingvellir – wisdom sits in places¹⁴

Kristin ba meg med på en tur til Pingvellir – stedet der Alltinget hadde sin opprinnelige plassering. Det var min første tur til Pingvellir og alt jeg visste om stedet var fra bøker jeg hadde lest om Island. Jeg kunne litt om historien fra da Alltinget fant sted her og jeg hadde lest bøker om de som ble dømt fredløse og de antatte heksene som fikk en stein festet til seg og ble sluppet ut i vannet for å se om de fløt. Hvis de fløt var de hekser.

Kristin var veldig interessert i å hjelpe meg med mitt feltarbeid på Island, både praktisk og med informasjon. Hun mente det var viktig for meg å besøke Pingvellir for at jeg skulle forstå den islandske kulturen. Pingvellir er Islands helligste sted og et viktig symbol for Islands unikheter og kampen for selvbestemmelse. Stedet er historisk viktig og har således en spesiell verdi for islendinger.

Moren til Kristin er lærer og hun tok ofte med seg familien til Pingvellir. Hun kjenner området godt og kan fortelle historien om hva som skjedde de forskjellige stedene på området, for eksempel hvor *Lögberg* (Lovfjellet) antas å ha holdt sted. *Lögberg* var der Alltingets mektiske mann *Lögsögumaðurinn* (Lovtaleren) ropte ut lovene og dommene som ble vedtatt.

¹⁴ Basso (1996)

Þingvellir er i dag en nasjonalpark og man kan spasere rundt på området. Kristin vil gjerne gjenfortelle morens historier til meg. Når vi går rundt på området kjenner hun igjen stedene som har en spesiell historie knyttet til seg og peker dem ut for meg. Hun blir ofte litt usikker og jo lenger vi går, jo mer oppgitt blir Kristin. Hun husker at det finnes så mange historier, og hun kjenner igjen stedene historiene er knyttet til, men hun kan ikke gjenfortelle dem. Hun sier at det er flaut, delvis fordi hun har en mor som er så interessert og har fortalt så mye, og delvis fordi hun ikke kan være til større hjelp for meg.

I bilen på vei hjem beklager hun at hun var en mislykket guide for meg, men at hun kan gjøre godt igjen med å fortelle om noe annet som islendinger er opptatt av, nemlig historier om gjenferd og overnaturlige fenomener. I det vi kjører oppover mot en høyde forteller hun at det på toppen av høyden har skjedd mange uforklarlige ulykker og at det sies at det skyldes gjenferdet til en person som ble myrdet nettopp der.

Mellom to verdener eller det beste av to verdener ?

Den historien mange islendinger i dag ønsker å fortelle om Island er: Island ligger mellom Europa og USA og har det beste av to verdener: natur og tradisjoner, men også kultur, teknologi og modernitet. Sitatet fra Bjørk om at Reykjavik har det beste av to verdener er et ofte hørt og lest utsagn i forbindelse med at islendinger forteller utenforstående om Island. Bjørk har sagt det i mange intervjuer og noen ganger med andre eksempler. En måte hun har sagt det samme på er:

”på Island dreier alt seg om natur, 24 timer i døgnet. Jordskjelv, storm, regn, is, vulkaner som har utbrudd, geysirer. Veldig grunnleggende og ukontrollerbart. På den annen side er Island utrolig moderne, alt er high-tech- Prosentvis er det ingen andre steder i verden med høyere bruk av pc enn Island.”

(intervju i det hollandske tidsskriftet OOR, nr. 18, 2002.¹⁵).

I de fleste intervjuer hvor det stilles spørsmål om Island, svarer Bjørk at Island har det beste av to verdener, moderne teknologi og ren natur. Hun fokuserer mye på naturen og hvor viktig den er for hennes musikk, men kan tendere til å overdrive og eksotifisere, som sitatet ovenfor viser. Det er mulig at det er journalisten som har sitert henne feil, men det uansett tvilsomt at hennes familie jakter på halvparten av maten de spiser. I andre intervjuer nøler hun ikke med å fortelle eksotiske fortellinger om islendingene som tror på alver og bygger veinettet i landet ut i fra et alvekart som viser hvilke steiner alvene bor i og som man dermed ikke må røre.

¹⁵ Oversatt av Erik van den Berg for e-post lista Beppers

Men hun snakker også om hvor moderne det er på Island og formidler på den måten et annerledes syn på Island enn det turistbransjen formidler. Turistbransjen fokuserer mer på det som tradisjonelt forbindes med Island: sagaene, historien og landskapet. Bjørk ønsker i tillegg å formidle at Island ligger langt framme når det gjelder teknologi, moter og kultur. Men det er kombinasjonen av disse "verdenene" som er det spesielle og det fine ved Island, i følge Bjørk.

Selv bor hun halve året i New York og halve året på Island. "Det er en luksus å kunne utnytte begge deler, både småbyen og storbyen med sitt internasjonale miljø med mennesker fra hele verden. Det gjelder å få med seg det beste fra begge verdener", sier Bjørk i et intervju med norske Magasinet¹⁶.

"We were only getting 100 people along to our gigs, so we all established contact with people abroad just to know that we weren't insane. We knew we were doing something precious because we liked it, and it didn't really matter if the rest of Iceland didn't. We'd get people on our backs when we went to discos, saying, You

¹⁶ 21. mars 2005

must be heavily into drugs, you seem so weird. Why don't you grow up?".

(magasinet Q, nr. 37, oktober 1989).

"Icelanders tend to resist being seen as descendants of the Vikings, or (...) as guardians of a deep-frozen 1000- year old Nordic culture" (Karlsson, 2000)

Som illustrert ved sitatet til Karlsson ovenfor er det mange islendinger som opplever eksotifiseringen av Island som begrensende og noe de ønsker å befri seg fra. Ideer som at islendinger fortsatt lever i middelalderen, tror på alver og er uberørt av globalisering og andre ytre påvirkninger er oppfatninger islendinger ønsker å nyansere. Derfor hører man i dag ofte fortellingen om Island som det beste av to verdener: både moderne og tradisjonell. På den ene siden har islendinger en unik tilknytning til naturen og historien, på den andre siden er de moderne, både kulturelt og teknologisk. I følge Bjørk har Island (i dette tilfellet snakker hun om Reykjavik) en perfekt balanse mellom disse to verdenene:

Dagens fortellinger om hva Island er, har vært og skal være er forskjellige og til tider tilsynelatende motstridende. Den offentlige debatt er et uttrykk for hvordan islendinger forhandler om sin egen kulturelle identitet og sine verdier. Det er mange uenigheter om hvilken vei man skal gå inn i fremtiden og det er

tilsynelatende flere paradokser i bildet av den islandske kulturen: Island er geografisk isolert, men teknologisk og kulturelt meget "utadvendt". Island er på samme tid tradisjonelt og moderne, trendy og harry, selvsikkert og har mindreverdighetskompleks, har sin identitet knyttet til Norden og ønsker å fri seg fra å være lillebror i Norden. Island har nasjonalistiske tendenser og internasjonal orientering, islendinger er opptatt av naturvern samtidig som de kjører rundt på isbreene i firehjulstrekkere bare for moro skyld.

Visit.iceland.is er det islandske turistbyrås nettadresse og ber man om informasjon om Reykjavik på norsk står det innledningsvis:

"Denne lille kosmopolitiske hovedstad er skapt av jordens indre krefter, omgitt av ren naturenergi og full av kontraster. Der ser man små hus med bølgeblikk ved siden av futuristiske glasshus, førsteklasses fasiliteter ligger så å si ved siden av vulkansk terreng, og internasjonal innflytelse ispedd islandske tradisjoner skaper en enestående kultur hvor gammelt og nytt møtes."

Intervjuene av Bjørk i dokumentaren "*Inside Björk*" er foretatt i hjemlandet Island.

Noen sekvenser er fra Glacial Lagoon (*Bláa lónið*) der hun sitter i en båt på en turkis sjø omringet av Vatnajökull og små isberg som den store isbreen kalver og som flyter rundt i sjøen. Bjørk snakker om religion, at hun lenge hadde trodd at hun ikke er religiøs, men at hun i voksen alder hadde funnet ut at det er naturen som er hennes religion:

Compared to America, or even Europe, God isn't a big part of our lives here. I don't know anyone here who goes to church when he's had a rough divorce or is going through depression or something. We go out into nature instead. Nature is our chapel."

Björk har blitt karakterisert som en person med en nær tilknytning til naturen samtidig som det er noe overjordisk og utenomjordisk ved henne. Et alien-naturbarn. Hun har noe veldig jordnært ved seg samtidig som hun er av en annen verden.

Björk er i en unik posisjon til å formidle kunnskap om Island, hun har tilgang på mange lyttere, og hun opptrer som en islandsk ambassadør i mange sammenhenger. I intervjuer av Björk avdekkes det raskt at stedet hun kommer fra aldri oppleves som irrelevant i forhold til artisten og musikken, slik det er i mange andre tilfeller (f.eks Madonna). Det at hun er fra Island "makes a difference" (Bateson, 2000). Journalister (også musikkjournalister) stiller henne spørsmål om hvordan det er å vokse opp på Island og hvilken betydning det har hatt for musikken hennes.

Island er eksotisk, det offentlige bildet av Björk er at hun er eksentrisk og sær, journalistene søker å forstå henne gjennom å forstå bakgrunnen hennes i håp om at den kan forklare personligheten hennes. De er også opptatt av hennes geografiske og kulturelle bakgrunn, noe som gir Björk en ypperlig sjanse til å promotere Island i utlandet. Som den daværende statsminister David Oddsson sa da Alltinget diskuterte om Björk skulle få kjøpe en øy på vestkysten av Island for å bruke den til platestudio: "Jeg kjenner ingen enkeltmennesker som har gjort mer for Island når det gjelder turistnæringen og kjennskapen til Island", (sitat David Oddsson, Alltingsdebatt nr. 280, 7. februar 2000).

Björk og striden om Ellidaey.

Vinteren 1999/2000 søkte Björk det islandske Allting om å få kjøpe en øy på vestkysten av Island, Ellidaey. Der ville Björk bygge platestudio i et gammelt fyrtårn.

Debattene gikk både i Alltinget og i mediene. Statsministeren og mange med ham ønsket å gi øya til Björk, dvs. la henne få den gratis og hovedargumentet for det var at "hun var den som hadde gjort mest for Island". Han tenkte da på promoteringen av Island i utlandet, noe som har hatt en stor effekt på turismen og som har gjort at Island har blitt plassert på kartet for mennesker som før aldri hadde hørt om landet.

Hovedargumentet mot at øya skulle gis eller selges til Bjørk var et prinsipp om at naturen ikke skal kunne kjøpes og eies av noen, men være tilgjengelig for alle og felles eid. Det endte med at statministerens fraksjon vant frem, det ble besluttet å tilby Bjørk øya gratis.

Reaksjonen ble ikke som ventet, Bjørk svarte at hun aldri hadde fått noe gratis, men alltid hadde måttet jobbe for det hun ville ha, og ville derfor ikke motta den islandske stats gave. Et annet argument var at hun ikke ville gjøre øya til en turistattraksjon der folk kunne komme og peke på henne, noe det var større fare for hvis hun tok i mot øya gratis, mente Bjørk. I islandske aviser ble Bjørks reaksjon møtt med undring, det var vanskelig å forstå Bjørks argumenter. Hun ville jo ha øye, hvorfor ville hun ikke ta den imot?

I sine argumenter framfører Bjørk to tilsyelatende motstridende verdier: likhet og ulikhet. Hun vil ikke ha øya fordi hun ikke vil ha noen særbehandling, men hun vil kjøpe en øy og hun vil ikke at andre skal benytte øya i turistøyemed.

Denne hendelsen illustrerer for det første hvilket lavskala-samfunn Island, når kjøp av en øy blir politisk sak på høyeste nivå. For det andre illustrerer den hvilken betydning Bjørks berømmelse har hatt for Island og islendinger.

Det finnes ikke dårlige klær, bare dårlig vær

1.januar 2000 var jeg invitert på nyttårsfest på et utested i sentrum av Reykjavik.

Islendinger feirer nyttår både på nyttårsaften og 1.januar.

Utestedet Sólon Íslandus lå rett ved der jeg bodde, i sentrum eller "101" som islendingene kaller det etter postnummeret på denne delen av byen. Det er vinter og kaldt, jeg skal gå de 100 meterne bort til utestedet, og tenker at jeg bør kle meg fornuftig. Jeg tar på den lange, sorte kjolen med lange ermer, kåpe, høye støvletter, lue og skjerf. Lettere nedsnødd ankommer jeg Sólon Íslandus og føler meg med en gang helt malplassert. Inne på utestedet er det lyst, moderne og fullt av vakre, unge mennesker. Alle jentene er kledd i lekre kjoler med bare armer og pene sko med høye heler. Hvordan har de klart å komme seg hit så fine og lettkledde? Jeg forstod etterhvert at de ikke beveget seg til fots fra sted til sted, men at de hadde blitt kjørt til døra og ville bli hentet der også. Været hadde ingen ting å si for påkledningen, de kunne ignorere været.

Men hvorfor gjorde de det? Denne type ignorering av fysiske omgivelser som vær på et sted som var så preget av vind og snø virker paradoksal og kan tolkes som et forsøk på å trosse de fysiske omgivelsene og derigjennom mime livsstilen til metropolene. Jeg tror ikke det norske uttrykket "det finnes ikke dårlig vær, bare dårlige klær" hadde funnet noen grobunn på Island.

Jeg følte meg alltid dårlig kledd på Island i den forstand at jeg ikke hadde fine nok klær, noe jeg aldri hadde følt på i Oslo for jeg er ganske opptatt av klær og moter. Men på Island følte jeg alltid at klærne mine enten så billige ut, var lurvete eller ikke moteriktige nok. Jeg snakket med Anna om dette og hun sa at islendinger synes nordmenn er altfor opptatt av å kjøpe billige klær mens islendinger er opptatt av kvalitet og kjøper dyrere merker.

Hennes og Maurtiz eksisterte kun som postordre da jeg var på Island, men i dag er det en H&M butikk der. I Norge har man jo også billigkjeder som Cubus, Lindex og Kapp Ahl, men noe tilsvarende så jeg aldri på Island. Hovedgata *Laugavegur* var preget av designerbutikker med både islandske og utenlandske merkeklær. Den billigste klesbutikken var nyåpnede Top Shop, en engelsk kjede, som ikke er like billig som H&M, men omtrent dobbelt så dyr. Dette er en anerkjent motebutikk, med hyppig utskiftning av kolleksjoner og her finner man alltid det nyeste nye. Så

på en måte var ikke billige, lavkvalitetsklær noe alternativ på Island for man fikk ikke tak i det. Utvalget av butikker kan også tolkes som mangel på mangfold av butikker som et resultat av f.eks perifer beliggenhet eller som Anna mente, at islendinger er kvalitetsbevisste og billigklær ikke har noe marked på Island. Klær er en viktig identitetsmarkør på Island.

Den norske fortellingen om det moteriktige Reykjavik eksemplifisert ved at europeiske motehus prøver ut kolleksjonene sine der, viste seg å være en myte. Jeg forhørte meg med designere, butikkinnehavere og andre og ingen av de islendingene jeg snakket med hadde hørt om dette. Det kan med andre ord se ut som en norskkonstruert myte om Island.

Byen og bygda

Den kosmopolitiske livsstilen kan i mange sammenhenger uttrykke et ønske om å kvitte seg med enkelte fastklistrede identiteter. Kulturen føles som en hemske i visse situasjoner, på forskjellige områder. En av de identitetene jeg oppfattet at kosmopolittene i Reykjavik ønsket å kvitte seg med var det jeg vil kalle bygdeidentitet.

Under nasjonsbyggingsprosessen og uavhengighetskampen mot Danmark var det den islandske landsbygda som ble trukket fram som kulturens vugge. Det var bonden som var nasjonens stolthet. Herfra kom den litterære arven, muntlig overføring av sagaene, og de snakket det mest korrekte og reneste språket¹⁷. Denne nasjonale konstruksjonen av identitet ble formet under frigjøringskampen fra Danmark og var en del av en politisk agenda (Pálsson, 1989b i Pálsson og Durrenberger red. 1996).

Begrepene om likhet, uavhengighet og renhet har blitt oppfunnet og importert av forskere for å tjene interessen til en politisk elite mens de kjempet for uavhengighet. I denne prosessen har begrepene ovenfor utviklet en egen autensitet og produsert en legitimitet som islendingene må forholde seg til mens de konstruerer seg selv som individer og nasjon i den moderne verden (ibid.). Romantiseringen av landsbygda er fortsatt til stede i mange sammenhenger, men det foregår også en negativ diskurs rundt bygdeidentiteten. Dette er situasjonsavhengig og i forhold til de fortellingene jeg ble fortalt var bygdeidentiteten viktig som et utstillingsmonter for islandsk kultur og romantiseringen i forhold til landets historie. For å være urban og moderne er bygdeidentiteten noe man ønsker å kvitte seg med.

¹⁷ I Reykjavík snakket eliten dansk, eller islandsk med mange danske ord på 1800- tallet

Når jeg fortalte de islendingene jeg traff at jeg studerte islandsk kultur, spurte de hvorfor jeg bodde i Reykjavík og ikke på landsbygda. Veldig mange rådet meg til å tilbringe mye tid på landsbygda for da ville jeg lære mye om den islandske kulturen. Det virker som en unison oppfatning at den autentiske islandske kulturen befinner seg på landsbygda, der de fremdeles spiser tradisjonell mat og snakker det reneste språket. Jeg tolket dette som en oppfatning som man får presentert i skolen, hjemme, i offentligheten og det henger sammen med hva jeg nevnte tidligere som en mentalitet vendt mot en historisk fortid. Islands nasjonale stolthet ligger i sagatiden og landsbygda har siden den nasjonalromantiske perioden under uavhengighetskampen mot Danmark blitt sett på som kulturens vugge der den islandske kulturen er bevart i sin reneste form.

Ved ett tilfelle stod jeg i kø utenfor et utested, da en gjeng som stod bak meg henvendte seg til meg og spurte om jeg kom fra Akureyri (nest største by på Island). Jeg var sliten, hadde stått lenge i kø i regnet og svarte derfor på engelsk at "*Nei, jeg er ikke fra Akureyri*". De så forbauset ut, og jeg tolket det som at de ikke helt klarte å plassere meg. Spørsmålet deres ble stilt på islandsk, men jeg svarte på engelsk samtidig som jeg uttalte Akureyri noenlunde riktig. Jeg fikk inntrykk av at de ikke trodde på meg.

Etterhvert begynte de å gjøre narr av Akureyri- dialekten, som egentlig ikke er noen dialekt, men har litt hardere konsonanter og bruker noen annerledes ord. Ei av de gjorde seg til som om hun bar to melkespann og sa noe som kan oversettes "*Jeg skal bare ut og hente mjølk*". De lo høyt, men hvasket også en del og jeg tolket det som om de ikke stolte på at jeg ikke var fra Akureyri. De tenkte kanskje at jeg var derfra, men skulle virke kul i byen og derfor ikke torde å si det. Reykjavik er ikke større, eller mer korrekt, utelivet består ikke av flere enn at man kjenner igjen de fleste. Dukker det opp noen som ser islandske ut, men som man aldri har sett før, trekker man muligens fort den konklusjonen at denne personen må være fra bygda. Akureyri som altså er den nest største byen på øya blir allikevel sett på som landsbygda. Jeg hadde en venn som jobbet der, men som var fra Reykjavík. Han prøvde ofte å forsvare byen og si at det var mer som skjedde der enn folk i Reykjavik syntes å mene, han kritiserte vennene sine for å uttale seg om noe de ikke kjente, men de fleste bare lo av han og sa: Hvis det er så rasende festelig der hvorfor kommer du hit til Reykjavik hver helg ? Og så lo han litt selv. Da jeg skulle besøke han i Akureyri sa en venninne av meg at hun ikke ville reist dit, det var altfor kjedelig.

Bygdeidentiteten var en gang nasjonens stolthet, men blir av de urbane kosmopolittene jeg møtte latterliggjort, men også, som jeg beskrev, i noen sammenhenger fremhevet med stolthet. Dette er situasjonelt, kosmopolitten har

også nasjonalistiske følelser. Bygdeidentiteten er ikke noe kosmopolittene i Reykjavík ønsker å identifisere seg med i visse sammenhenger, men når det kommer til å fortelle utlendinger hva som er spesielt og storartet ved landet deres er det ofte bondekulturen islendingene forteller om. Man vil ikke selv være bonde, med alle de negative egenskaper det medfører for et bymenneske, men man kan godt fremheve denne kulturen med et romantisk blikk og stolthet når det er Islands kulturarv og historie det er snakk om.

Home should be taken-for-granted ness, but if their perspectives have been irreversibly affected by the experience of the alien and the distant, cosmopolitans may not view either the seasons of the year or the minor rituals of everyday life as absolutely natural, obvious and necessary. There may be a feeling of detachment, perhaps irritation with those committed to the local common sense and unaware of its arbitrariness. (Hannerz, 1990).

Fríða ga ofte uttrykk for denne distanserte og litt irriterte holdningen til egen kultur. Ved en anledning sa hun at det er mye ironi i Islendingers selverkjennelse og at hun følte det var mye ambivalens i diskursen rundt det å være islending. Hun er klesdesigner, har reist mye og jobbet i London en periode. Hun rådet meg til å lese en bok som heter "*The Xenophobic guide to Iceland*". Det er en humoristisk bok som serverer ironiske blikk på islandsk kultur. Den latterliggjør kjente trekk ved kulturen. Hun sa hun gjenkjente seg og lo godt. Denne holdningen fikk jeg inntrykk av var mest utbredt blant nettopp kosmopolitiske, urbane islendinger.

Den samme distanserte, "le av seg selv" holdningen kommer til uttrykk i mange nye islandske filmer. Blandt annet i filmen " *Cold Fever*", der en japansk gutt reiser til Island for å utføre et begravelsesrituale for foreldrene sine som hadde omkommet på Island. Han havner i en taxi med en meget snakkesalig sjåfør som kan fortelle at Island har flest vakre kvinner i verden 'per capita', at de har flest hester 'per capita', mest fisk 'per capita' etc. Island er best i alt målt i forhold til innbyggertallet, noe mange var stolte over og som en periode ble brukt i positiv diskurs om sitt eget land, særlig uttrykt overfor turister.

Nå latterliggjøres denne holdningen i filmer, bøker og fortellinger om Islandsk kultur. Det er en slags latterliggjøring av nasjonalromantiske holdninger om Islands særegenhet og storhet. Man ønsker ikke å vedkjenne seg disse holdningene lenger, til en viss grad, også fordi de assosieres med liten verdensvanthet og underlegenhet overfor de store kulturnasjoner.

En islandsk antropolog (Einarsson i Pálsson og Durrenberger red. 1996) har skrevet en artikkel om islandingers forhold til turisme, "The Wandering Semioticians" der det ble trukket frem at det typiske spørsmålet en islending stilte en turist var: "How do you like Iceland", og at en viktig del av selvbildet ble formet etter turistens svar

på nettopp dette spørsmålet. De fleste av mine venner/informanter var kjent med dette fenomenet og spurte meg ofte ironisk mens de lo: *"So, how do you like Iceland?"* Jeg tolket dette som en måte å distansere seg fra de islendingene som fortsatt stilte dette spørsmålet og signalisere en ironisk distanse til egen kultur. Dette minner om den norske motsatsen *"Det er typisk norsk å være god"* som også blir brukt ironisk av nordmenn i dag.

Fríða hadde vært på teater og sett *"Sjeikspir eins og han leggur sig"*, hvor mange av Shakespears stykker er sydd sammen til et medley og noen morsomme biografiske historier blir fortalt rundt. Fríða forteller at hele stykket åpnet med at en av skuespillerne sa at *Shakespeare egentlig var islandsk, eller at han i hvertfall ikke kunne skrevet det han skrev hvis ikke det hadde vært for de islandske sagaene*. Fríða synes det er irriterende at islendinger alltid skal påberope seg eiendomsretten og opphavsretten til den store verdenslitteraturen og historien.

Urban mentalitet

I Simmelsk forstand er urban mentalitet kjennetegnet bl.a ved blaserthet (Simmel, 1980, 1981). I en storby er inntrykkene så mange at man blir mett. Det meste er sett før. Jeg hadde en forutgående hypotese om at blasert er det vanskelig å være i en by

på 150 000 mennesker, i et land som geografisk sett er en periferi, økonomisk sett er marginalt, hvor det er lav skala og mentaliteten er vendt mot en historisk fortid.

På den samme nyttårsfesten jeg har fortalt om ovenfor la jeg merke til hvordan de islendingene Bryndís var sammen med aldri tok initiativet til å presentere seg.

Jeg ville gjerne ta initiativ til å snakke med noen på egenhånd på festen slik at Bryndís ikke skulle føle at hun måtte passe på meg hele kvelden. Jeg ville hun skulle føle seg fri til å prate med andre og gjøre som hun ville. Jeg tenkte også at siden hun kjente så mange der så var det vel noen av vennene hennes som var interesserte i å prate med meg også, siden jeg kom sammen med henne og ingen hadde sett meg før. Men disse forventningene stemte ikke helt overens med det jeg opplevde.

Det var ingen formell fest selv om alle var pent kledd, folk rullerte fra bord til bord og det var stor stemning på dansegulvet til levende musikk fra et funk- blåser-band. Jeg satt ved siden av Bryndís og hennes venner rundt et stort bord, det var mange som pratet med henne og jeg følte det var åpenlyst at jeg var i følge med henne og at de dermed kanskje ville presentere seg og finne ut hvem jeg var. Jeg prøvde å være ekstra åpen selv for at folk skulle ta kontakt, men jeg merket meg at det var få

ganger Bryndís tok initiativ til å presentere meg og enda færre ganger folk tok initiativ til å presentere seg for meg.

Den samme observasjonen gjorde jeg flere ganger i løpet av mitt opphold der.

Presentering av folk man var sammen med skjedde noen ganger aldri, andre ganger først etter lang tid. Bryndís og jeg satt ved en annen anledning på café da en venninne av henne kom bort. Hun henvendte seg til Bryndís uten en gang å se på meg og pratet med henne i ca. et kvarter. Jeg følte meg totalt ignorert da Bryndís plutselig brøt igjennom og presenterte meg. Da fikk jeg all verdens oppmerksomhet fra venninna.

Jeg snakket ved en anledning med Bryndís om dette og hun fortalte meg at hun følte folk ble brydd ved for mye presentering. De hadde nok med seg og sine. Hun ville ikke bry andre eller avbryte samtalen ved å presentere folk der hun ikke følte det var påtrengende nødvendig eller man hadde tid til det. Hun fortalte meg også at noe hun reagerer på er at folk ser ut til å unngå hverandre på gaten, overser hverandre, i stedet for å ta seg bryderiet med å hilse.

Dette er en form for blaserthet. Man har en trett og reservert holdning til nye personer eller ting. Man har for mange å forholde seg til, man har ikke tid til flere i livet sitt. Den virker som en selvsentrert blaserthet som går ut på å vise makt og overlegenhet: *"Du er ikke viktig for meg", "Jeg kjenner deg ikke igjen, du har ikke klart å gjøre inntrykk på meg"*. Det er ikke en blaserthet som kommer av at man lever i en metropol og rett og slett må skjerme seg for alle inntrykkene. Det kan tolkes som et uttrykk for etteraping av metropolens karaktertrekk, mimesis.

Forbrukerkultur

Jeg eide ikke mobiltelefon da jeg dro på feltarbeid og jeg fikk ofte høre at jeg var den eneste mine islandske venner kjente som ikke hadde mobiltelefon. Etter noen måneder følte jeg at behovet var stort for å være mer tilgjengelig og jeg gikk til innkjøp av en av de billigste telefonene jeg fikk tak i. Modellen var derfor av noe eldre årgang og ikke noe statussymbol akkurat. Da jeg skulle lade telefonen med laderen som fulgte med skjedde det ingenting og jeg tok kontakt med butikken som lå et stykke utenfor sentrum (jf. den amerikanske byplanleggingen basert på bilkjøring og kjøpesentere utenfor sentrumskjernen).

Litt oppgitt og sterkt preget av norsk forbrukermentalitet, hvor kunden er rettighetsbevisst, kom jeg meg til butikken og fortalte hva som hadde skjedd.

Ekspeditøren hadde en veldig avslappet holdning og behandlet meg som om jeg hadde all verdens av tid. Han brukte lang tid, men kunne fortelle at den laderen jeg hadde ikke passet min telefon. Han visste ikke om de hadde en lader som passet. Jeg følte på meg at jeg ikke var noen eksklusiv kunde og jeg følte at det var noen koder jeg ikke helt skjønnte for jeg ble forvirret av den behandlingen jeg fikk. Jeg var vant til at man hadde krav på service og å få det man hadde betalt for, uansett hvor dyr varen man hadde kjøpt var. Da ekspeditøren endelig fant en ny lader til meg dro jeg lettet fra butikken. Vel hjemme prøvde jeg laderen og den virket ikke. Tilbake i butikken dagen etter er jeg klar og tydelig på mine krav til produktet jeg har kjøpt og servicen som mangler. Jeg blir sendt til en teknisk avdeling over gata for den butikken jeg kjøpte mobilen i og etter lang ventetid får jeg med meg en ny lader som virker.

Jeg forteller Anna om mine dårlige erfaringer fra elektronikkbutikken og den oppsiktsvekkende (i mine øyne) dårlige servicen jeg fikk. Hun smiler av min norske forbrukermentalitet og sier at islendinger ikke klager, de kjøper en ny. Islendinger synes det er flaut å klage.

Det Anna sa fikk meg ikke til å føle meg noe bedre. Her hadde jeg kjøpt en billig og utdatert mobiltelefon og brukt masse tid og krefter på å få den riktige laderen. Jeg

følte meg på bunnen av statusstigen og så for meg at ekspeditørene i butikken må ha ledd nedlatende av meg.

Lignende episoder rullet gjennom hodet mitt. Kredittkortkulturen på Island var for eksempel veldig annerledes enn det jeg var vant med. Hadde du Visa Gold betydde det status og kontanter ble sjelden brukt. Jo mer penger du måtte ha for at banken skulle innvilge deg et spesielt kredittkort, jo høyere status hadde kortet og det ble brukt som et signalement på økonomisk status. Selv hadde jeg et vanlig bankkort uten kreditt fordi jeg ikke hadde behov for noe kredittkort, men jeg hadde tydeligvis ikke oppdaget hvilken tegnverden kredittkortene er. I år 2000 var det de færreste av mine norske venner som hadde Mastercard eller lignende, mange av de var jo studenter.

Selv om jeg kjente til at kredittkort var statussymboler i Norge ble det sjelden aktualisert i mine kretser. På Island var det annerledes. Jeg måtte forholde meg til statussymboler jeg ikke var vant med å forholde meg til og bli vurdert i forhold til de tegnene på økonomisk status som man opererte med der. Det følte litt ubehagelig å bli vurdert ut fra noen koder jeg ikke hadde lært, men når jeg først ble oppmerksom på kodene følte jeg meg i hverfall litt mer sosialt kompetent og kunne observere hvordan disse tegnene ble brukt og hva de betød på Island.

Avslutning

De historiske premissene for identitetskonstruksjon på Island er hovedsakelig prosesser som norrønifiseringen, amerikaniseringen og globaliseringen. Gjennom norrønifiseringen ble det produsert noen verdier og måter å forholde seg til kulturelle impulser på som etterhvert ble så selvsagte at de nå fremstår mer som sunn fornuft heller enn som kulturmønster. Dette ligner det Orvar Löfgren kaller "forsvenskningen av Sverige" (1993).

Unikhet, likhet og renhet ble en gang konstruert som islandske verdier og de rekonstrueres i dag i møtet med nye kulturelle impulser. Disse verdiparameterne har etterhvert blitt en så grunnleggende del av kulturens selvpresentasjon at det ikke stilles spørsmålstegn ved de. Verdiene tilhører det sosiale feltet doxa, i Bourdieusk forstand. De formidles gjennom hvordan man forholder seg til nye kulturelle impulser og hva man legger vekt på i den kulturelle selvpresentasjonen.

Islands "forestilte fellesskap" (Anderson, 1983) er tuftet på ideen om Island som det rene, unike og egalitære og dette legger føringer for den identitetskonstruksjonen som foregår i dag. Det er mange forhandlinger om og forskjellige oppfatninger av hva islandsk kultur er og skal være og det skjer hele tiden en bevegelse, hva man vektlegger i de forskjellige kulturmøtene er situasjonelt. Slik får man paradokser

som at selve symbolet på amerikanisering, Coca Cola, redefineres til noe unikt islandsk ved at den er tappet på det rene og unike islandske vannet. I andre sammenhenger er det ikke like lett å ta til seg det fremmede.

I dag er det, som jeg viste i kapitlet om språk, mer og mer godtatt å bruke engelske uttrykk i språket, men de islendingene jeg snakket med føler en ambivalens (Bauman, 1991) i forhold til dette. De ser at språket virker ekskluderende, men frykter at det skal uttraderes. Det ytes derfor fortsatt en god del motstand på dette området. Den islandske identiteten fremstår i dag som en prekær identitet som må beskyttes for at den skal bestå slik det fremstår i forholdet til språk, natur og hester. I andre tilfeller er tilslutningen til det globale fullstendig, f.eks i forhold til teknologi og moter.

Eksepsjonalismen som illustreres blant annet gjennom Bjørks fokus på det unike ved Island får i dag uttrykk som at Island er det beste av to verdener, at balansen er perfekt mellom det nye og det gamle, mellom det islandske og det fremmede. Dette viser godt den ambivalensen hun føler i forhold til dette. Må det balansere? Og hvorfor det?

Så lenge nye kulturelementer kan plasseres inn i de eksisterende verdiparameterne og forholde seg til dem, så vil de ikke oppleves som et ubehag i kulturen. Da kan man ta noe nytt og noe gammelt, noe lånt og noe blått (for Island), vaske det på programmene 'unikhet', 'likhet' og 'renhet' og få noe ut som er islandsk. Slik kan et ekteskap mellom Island og USA produsere harmoniske barn.

Litteraturliste

Anderson, Benedict (1983): *Imagined communities: reflections on the origin and*

spread of nationalism. Verso. London.

Appiah, Kwame Anthony (2006): *Cosmopolitanism. Ethics in a world of*

strangers. W. W. Norton & Company. New York

Árnasson, Mörður (2002): Íslensk orðabók / ritstjóri: Mörður Árnason ;

ritstjórn og helstu samverkamenn: Halldóra Jónsdóttir ... [et al.] Edda.

Reykjavík.

Barth, Fredrik red. (1978): *Scale and social organization*. Universitetsforlaget.

Oslo.

Bateson, Gregory (2000): *Steps to an ecology of mind*. University of Chicago

Press Chicago.

Bauman, Zygmunt (1991): *Modernity and Ambivalence*. Cornell University

Press. Ithaca, N. Y.

Björnsdóttir, Inga Dóra í Pálsson og Durrenberger red. (1996): "The Mountain

Woman and the Presidency" i *Images of Contemporary Iceland*.

University of Iowa Press. Iowa City.

Bloch, Maurice (1990): "Language, Anthropology and Cognitive Science",

Man (N.S) 26:183-198.

Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a theory of practice*. Cambridge University

Press. Cambridge.

Bourdieu, Pierre (1986): Kultursociologiska texter. Salamander. Lidingö.

Butler, Anne M. (1994) i Milner II, O'Connor og Sandweiss red.: "Selling the

Popular Myth" i *The Oxford history of the American West*. Oxford

University Press. New York.

Connerton, Paul (1989): *How societies remember*. Cambridge University Press.

Cambridge.

Delaney, Carol (1988): "Participant - observation: The razor's edge".

Dialectical Anthropology, Vol. 13: 291-300

Douglas, Mary (1966): *Purity and danger: an analysis of concepts of pollution and taboo*. Routledge & Kegan Paul. London.

Douglas, Mary (1982): *Natural symbols: explorations in cosmology*. Pantheon Books. New York.

Durrenberger og Pálsson red. (1989): *The Anthropology of Iceland*. University of Iowa Press. Iowa.

Ehn, Frykman og Löfgren (1993): *Försvenskningen av Sverige : det nationellas förvandlingar*. Natur och Kultur. Stockholm.

Ellingsen, Warring og Björnsdóttir (1995): *Kvinner, krig og kjærlighet*. Cappelen. Oslo.

Geertz, Clifford (1973): *The interpretation of cultures: selected essays*. Basic Books. New York.

Goffman, Erving (1992): *Vårt rollespill til daglig : en studie i hverdagslivets dramatik* Pax. Oslo.

Goody, Jack og Watt, Ian (1963): "The consequences of literacy". *Comparative*

Studies in History and Society, 5.

Haarde, Geir (2007): "Norsk- Islandsk samarbeid i ny tid". *Tale av den*

islandske presidenten i Norges handelshøyskole i Bergen. 22. januar 2007

Helgason, Hallgrímur (1996): "101 Reykjavík", Mál og menning, Reykjavík

Hannerz, Ulf (1980): *Exploring the City. Inquiries Toward an Urban*

Anthropology, Columbia University Press. New York

Hastrup, Kirsten (1985). "Culture and history in medieval Iceland, an

anthropological analysis of structure and change". Clarendon Press.

Oxford.

Hastrup, Kirsten (1990) "Nature and policy in Iceland 1400- 1800: an

anthropological analysis of history and mentality". Clarendon Press.

Oxford.

Hobsbawm, E. J og Terence Ranger red. (1992): *The Invention of tradition.*

Cambridge University Press.

Hoëm, I. (i Nielsen og Smedal red. 2000): "Språk, tenkning og sosial praksis" i

Nielsen og Smedal red. *Mellom himmel og jord: tradisjoner, teorier og tendenser i sosialantropologien*. Fagbokforlaget. Bergen

Kvaran og Óladóttir (2005): "Nordisk språkklima under engelsk press".

Nordmålforum 2005, artikkel 3.

Karlsson, Gunnar (2000): *"Iceland's 1100 years. History of a marginal society"*.

Hurst & Company. London:.

Koestler, Arthur (1960). *The Lotus and the Robot*. Hutchinson . London.

Lacy, Terry G. (1998): *"Ring of Seasons. Iceland – Its Culture and History."* Ann

Arbor: The University of Michigan Press.

Levi-Strauss, Claude (1966): *The Savage Mind*. Chicago. University of Chicago

Press. Chicago.

Lowenthal, David (1990): *The past is a foreign country*. Cambridge University

Press. Cambridge.

Ortner, Sherry (1973): "On Key Symbols". *American Anthropologist*, New Series, Vol 75, No. 5 (oct.)

Ritzer, George (2004): *The McDonaldization of Society*. New ed. Thousand Oaks, California. Pine Forge Press

Simmel, Georg 1980 (1903): "The Metropolis and Mental Life" i Press & Smith (eds): *Urban Place and Process. Readings in the Anthropology of Cities*. Macmillan, New York.

Smith, Anthony D.(1986) : *The Ethnic Origins of Nations*. 1986. Blackwell. Oxford

Smith, Anthony D.(1998) : *Nationalism and modernism : a critical survey of recent theories of nations and nationalism* . Routledge. London.

Whitehead, Thor (1998): "*The ally who came in from the cold. A survey of Icelandic foreign policy 1946 - 1956*". University of Iceland Press. Reykjavík.

Wadel, Cato (1991): Feltarbeid i egen kultur : en innføring i kvalitativt orientert
samfunnsforskning. Flekkefjord.